МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ ТА ЗДОРОВ'Я

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на тему: «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ БОЙОВОМУ ХОРТИНГУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.»

Здобувача вищої освіти ___ рівня, II курсу, ФКМ з-21-1
_____групи,спеціальності(017 Фізична культура і спорт)освітня програма (Фізична програма і спорт)

Дегтярьов Анатолій Сергійович
(підпис)

Науковий керівник _____ Довгань Надія Юріївна,
(підпис) доктор педагогічних наук, професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри
протокол від «25» 11 2023 № 11
Завідувач кафедри _____ Головащенко Р.В.
(підпис) кандидат наук з фіз. виховання, доцент

ІРПІНЬ 2023

Реєстрація № 8 30.01.2023р Ї.А. Сухих
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки 24.01.23р
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 02.02.23
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Г.Ф. Гриценко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис) О.М. Лавренчев
(ініціали, прізвище)

(підпис) Л.М. Гуліна
(ініціали, прізвище)

(підпис) В.П. Чапчикін
(ініціали, прізвище)

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст випускної роботи (повнота теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30			
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10			
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5			
4. Рецензент	від 0 до 5			
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50			
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10			
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100			

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100 - бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
			02.02.23р.	Т.Ф. Грибок. О.М. Лаврентьєв О.М. Гуріна В.П. Чапчина

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

АНОТАЦІЯ

Дегтярьов А. С «Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. » //Кваліфікаційна робота магістра/ за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт». – Державний податковий університет , 2023. – 83 с.

У роботі визначено суть та зміст методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності. Визначено компоненти методики формування фізичної готовності засобами бойового хортингу : цільовий, організаційний, змістовий та результативний, які слугували базою для вибору педагогічних умов

Процес проектування методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів розглядали на науково-теоретичному, технологічному й методичному рівнях. Педагогічними умовами визначено (побудова процесу формування фізичної готовності майбутніх офіцерів під час занять з бойового хортингу на засадах особистісно-орієнтованого підходу; відповідність рівня кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ; достатнє навчально-методичне й матеріально-спортивне забезпечення процесу формування фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу ; моніторинг методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів ; створення в навчально-виховному процесі ситуацій успіху. Визначено чотири рівні фізичної готовності під час занять з бойового хортингу: оптимальний; достатній; незадовільний; недостатній.

Матеріали дослідження та сформульовані висновки можуть використані для підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти, вищих військово-навчальних закладах та інших навчальних закладів, а також здобувачів вищої освіти та магістрів під час підготовки курсових і магістерських робіт, проходження переддипломної практики в школі, фахівців галузі фізичної культури і спорту.

Ключові слова: *бойовий хортинг , майбутні офіцери, педагогічні підходи, структура фізичної готовності, методика навчання, компоненти, педагогічні умови, система критеріїв*

АННОТАЦИЯ

Дегтярев А. С «*Методика обучения боевому хортингу в системе физической подготовки будущих офицеров.* //Квалификационная работа магистра/ по специальности 017 «Физическая культура и спорт». – Государственный налоговый университет, 2023. – 83 с.

В работе определены сущность и содержание методики обучения боевому хортингу в системе физической подготовки будущих офицеров к военно-профессиональной деятельности. Определены компоненты методики формирования физической готовности средствами боевого хортинга: целевой, организационный, содержательный и результативный, которые служили базой для выбора педагогических условий

Процесс проектирования методики обучения боевому хортингу в системе физической подготовки будущих офицеров рассматривался на научно-теоретическом, технологическом и методическом уровнях. Педагогическими условиями определено (построение процесса формирования физической готовности будущих офицеров во время занятий по боевому хортингу на основе личностно-ориентированного подхода; соответствие уровня квалификации научно-педагогического состава ВУЗов; достаточное учебно-методическое и материально-спортивное обеспечение процесса формирования физической готовности хортинга, мониторинг методики обучения боевому хортингу в системе физической подготовки будущих офицеров, создание в учебно-воспитательном процессе ситуаций успеха.

Определены четыре уровня физической готовности на занятиях по боевому хортингу: оптимальный, достаточный, неудовлетворительный, недостаточный.

Материалы исследования и сформулированные выводы могут использоваться для повышения квалификации преподавателей высшего

образования, высших военно-учебных заведениях и других учебных заведений, а также соискателей высшего образования и магистров во время подготовки курсовых и магистерских работ, прохождения преддипломной практики в школе, специалистов отрасли физической культуры и спорта.

Ключевые слова: *боевой хортинг, будущие офицеры, педагогические подходы, структура физической готовности, методика обучения, компоненты, педагогические условия, система критериев.*

ANNOTATION

Degtyarev A. S. "*Methodology of combat horting training in the system of physical training of future officers. "* // Master's qualification thesis/ in specialty 017 "Physical culture and sport". – State Tax University, 2023. – 83 p.

The work defines the essence and content of the training method of combat horting in the system of physical training of future officers for military professional activity. The components of the method of formation of physical readiness by means of combat training were determined: target, organizational, substantive and effective, which served as a basis for the selection of pedagogical conditions

The process of designing the methodology of combat horting training in the system of physical training of future officers was considered at the scientific-theoretical, technological and methodical levels. Pedagogical conditions are defined (construction of the process of forming the physical readiness of future officers during classes in combat horting on the basis of a person-oriented approach; compliance with the level of qualification of the scientific and pedagogical staff of institution of higher education sufficient educational, methodological and material and sports support for the process of forming the physical readiness of future officers by means of combat horting; monitoring of combat horting training methods in the system of physical training of future officers; creation of success situations in the educational process. Four levels of physical readiness during combat horting classes were determined: optimal; sufficient; unsatisfactory; insufficient.

Research materials and formulated conclusions can be used to improve the qualifications of teachers of higher education institutions, higher military educational institutions and other educational institutions, as well as higher education and master's students during the preparation of course and master's theses, pre-diploma practice at school, specialists in the field of physical culture and sports.

Key words: *combat training, future officers, pedagogical approaches, structure of physical readiness, training method, components, pedagogical conditions, system of criteria.*

ВІДГУК

на випускну кваліфікаційну роботу
здобувачки вищої освіти, спеціальності 017« Фізична культура і спорт»
Державного податкового університету
Дегтярьова Анатолія Сергійовича
на тему: « Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » .

Представлена випускна кваліфікаційна робота виконана здобувачем вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» Дегтярьовим Анатолієм Сергійовичем на тему: « Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » є актуальною та перспективною оскільки в умовах воєнного стану спостерігається тенденція формування фізичної готовності майбутнього офіцера. Актуальність дослідження підсилюється виявленими суперечностями: між недостатнім рівнем фізичної готовності абітурієнтів і особистісної мотивації до занять фізичною підготовкою та занять бойовим хортингом та високим рівнем вимог до якості військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів; між необхідністю інтенсифікації фізичної підготовки у ВЗВО й нестачею науково-методичних розробок в галузі фізичного виховання, які б враховували сучасні трансформаційні процеси у військовій освіті й Збройних Силах України в умовах воєнного часу.

У дипломної роботі Дегтярьова А.С. проаналізовано і систематизовано теоретичні й практичні основи формування методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови, визначити критерії, показники та рівні сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів за допомогою методики навчання бойового хортингу. Розроблено й теоретично обґрунтувати методику навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Визначено ефективність розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Проведено моніторинг процесу формування розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження в тому, що використання методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів у практику роботи ВВНЗ сприяло підвищенню рівня їх фізичної підготовки, вдосконаленню методики викладання дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і

спорт». Застосування запропонованих критеріїв, показників та рівнів сформованості фізичної підготовки засобами бойового хортингу забезпечило можливість своєчасної діагностики рівня сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів, оперативно корегувати методи та методичні прийоми навчання фізичним вправам, прийомам і діям курсантів.

Результати дослідження можуть послугуватися викладачі закладів вищої освіти, викладачі вищих військово-навчальних закладах та інших навчальних закладів, а також здобувачі вищої освіти та магістри під час підготовки курсових і магістерських робіт, проходження переддипломної практики в школі, фахівці галузі фізичної культури і спорту.

Зміст кваліфікованої роботи Дегтярьова А.С. свідчить , що роботою здобувача вищої освіти вдалося досягти мети та вирішити поставленні завдання, реалізація яких розкрита у висновках. Робота виконана згідно вимог щодо оформлення магістерських робіт, у дослідженні отримано емпіричні дані, проте, на нашу думку, недостатньо використано методи їх статистичного та математичного аналізу,а також до недоліків треба віднести те, що у кваліфікованій роботі мають місце незначні стилістичні та граматичні помилки, наявність яких не впливає на розкриття суті даної кваліфікованої роботи.

Вважаю, що дана дипломна робота здобувача вищої освіти – Дегтярьова Анатолія Сергійовича на тему: « Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » заслуговує високої оцінки, а її автор, гідний присвоєння професійної кваліфікації " Магістр з фізичної культури і спорту» за освітньо-професійною програмою «Фізична культура і спорт» зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Рецензент:
Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор , Н.Ю. Довгань
професор кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я
Державного податкового університету

РЕЦЕНЗІЯ
на випускну кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти, спеціальності 017« Фізична культура і спорт»
Державного податкового університету
Дегтярьова Анатолія Сергійовича
на тему: « Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » .

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота виконана здобувачем вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» Дегтярьовим Анатолієм Сергійовичем на тему: «Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » є актуальною та перспективною оскільки визначається демократизацією армійського життя і подоланням авторитаризму у вищих військово-навчальних закладах. Однак, сучасні процеси реформування у військових формуваннях пов'язанні з військовими діями, які тривають на території України ,що свідчить не лише про докорінні зміни в озброєнні, бойовій техніці, в формах і способах збройної боротьби, але й у характері фізичної підготовки, як складової професійної готовності, особового складу до службової діяльності.

Ознайомлення з кваліфікаційною роботою здобувача вищої освіти Дегтярьовим Анатолієм Сергійовичем дає підстави стверджувати, що науково-термінологічний апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета,завдання тощо), можна оцінити як чітко, кваліфіковано і викладено лаконічно. Структура дипломної роботи побудовано логічно, у відповідності до поставлених завдань дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань). Загальний обсяг роботи 88 сторінок . Вона містить 8 рисунків ,7 таблиць та 4 додатків.

За результатами дослідження було обґрунтовано й експериментально перевірено методику навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Визначено формування фізичної готовності засобами бойового хортингу майбутніх офіцерів та педагогічні умови її застосування бойового хортингу. Розглянуто відповідний рівень кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ. Проведено моніторинг процесу формування розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Уточнено зміст і структуру понять «фізична підготовка майбутнього офіцера»,«формування фізичної підготовки засобами бойового хортингу». Подальшого розвитку набули теоретичні й методичні засади професійної підготовки військових фахівців,

конкретизовано критерії та показники оцінки фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів у практику роботи ВВНЗ сприяло підвищенню рівня їх фізичної підготовки, вдосконаленню методики викладання дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт». Застосування запропонованих критеріїв, показників та рівнів сформованості фізичної підготовки засобами бойового хортингу забезпечило можливість своєчасної діагностики рівня сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів, оперативно корегувати методи та методичні прийоми навчання фізичним вправам, прийомам і діям курсантів.

Матеріалами дослідження можуть послугуватися викладачі закладів вищої освіти, викладачі вищих військово-навчальних закладах та інших навчальних закладів, а також здобувачі вищої освіти та магістри під час підготовки курсових і магістерських робіт, проходження переддипломної практики в школі, фахівці галузі фізичної культури і спорту.

Зміст дипломної роботи свідчить , що роботою здобувача вищої освіти Дегтярьова Анатолія Сергійовича вдалося досягти мети та вирішити поставленні завдання, реалізація яких розкрита у висновках. Робота виконана згідно вимог щодо оформлення магістерських робіт, у дослідженні отримано емпіричні дані, проте, на нашу думку, недостатньо використано методи їх статистичного та математичного аналізу,а також до недоліків треба віднести те, що у дипломної роботі мають місце незначні стилістичні та граматичні помилки, наявність яких не впливає на розкриття суті даної дипломної роботи.

Вважаю, що дана кваліфікаційна робота Дегтярьова Анатолія Сергійовича на тему: «Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів » заслуговує високої оцінки, а її автор гідний присвоєння професійної кваліфікації « Магістр з фізичної культури і спорту» за освітньо-професійною програмою «Магістр з фізичної культури і спорту « зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Рецензент:
кандидат наук з фізичного виховання ,доцент,
декан факультету фізичного виховання та спорту
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

Ю. В. Тупєєв

Підпис Тупєєва Ю.В. підтверджую
Начальник відділу кадрів Шилова С. Г.

Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту
Кафедра фізичного виховання, спорту та здоров'я

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи на академічний плагіат

№ з/п	ПІП автора твору	Дегтярьов Анатолій Сергійович
1.	ПІП наукового керівника	Довгань Н.Ю.
2.	Тип роботи, що перевіряється (курсова робота)	Кваліфікаційна робота
3.	Тема роботи	Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів
4.	Рік написання	2022
5.	Оригінальний текст в роботі складає %	94,3%
6.	Схожість %	5,70%
7.	Цитати%	0%

Відповідальна особа кафедри

_____ Т. Степура
(підпис)

Кафедра фізичного виховання, спорту та здоров'я
Дегтярьов Анатолій Сергійович
Тема: Методика навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів
Науковий керівник: Довгань Н.Ю.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ		
ВСТУП		
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВВНЗ		
1.1.	Категоріально-понятійний аналіз дослідження	
1.2.	Формування фізичної підготовки майбутнього офіцера в процесі занять з бойового хортингу.	
1.3.	Сутність та структура фізичної підготовки майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності засобами бойового хортингу	
Висновки до розділу 1		
РОЗДІЛ 2.Методи т а організація дослідження		
2.1.	Методи дослідження	
2.1.1.	Теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел	
2.1.2.	Психологічна методика	
2.1.3.	Педагогічне тестування	
2.1.4.	Педагогічний експеримент	
2.1.5.	Методи математично-статистичної обробки даних	
2.2.	Організація дослідження	
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАННЯ БОЙОВОМУ ХОРТИНГУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ		
3.1.	Педагогічні умови формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної готовності майбутніх офіцерів	
3.2.	Методика формування навчання бойовому хортингу системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів	
3.3.	Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту	
Висновки до розділу 3		
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ		
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		
ДОДАТКИ		

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема підготовки майбутніх офіцерів залишається актуальною в педагогічній теорії і практиці. Перспективи розвитку підготовки майбутніх офіцерів та вимоги до особового складу розкрито у законах «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про загальний військовий обов'язок і військову службу». Її актуальність визначається демократизацією армійського життя і подоланням авторитаризму у вищих військово-навчальних закладах (ВВНЗ). Однак, сучасні процеси реформування у військових формуваннях пов'язанні з військовими діями,які тривають на території України ,що свідчить не лише про докорінні зміни в озброєнні, бойовій техніці, в формах і способах збройної боротьби, але й у характері фізичної підготовки, як складової професійної готовності, особового складу до службової діяльності. До особливостей формування фізичної готовності майбутнього офіцера відносяться заняття з бойового хортингу, як один із елементів підвищення фізичного й психічного навантаження,покращення режиму рухової активності, характеру професійної життєдіяльності та інших чинників.

У відповідності з наказом Міністра оборони України від 30.12.2009 р. за №685 вказується, що фізична підготовка є одним із основних предметів професійної та бойової підготовки, важливою та невід'ємною частиною військового навчання і виховання військовослужбовців Збройних Сил України. До особливостей військово-професійної діяльності офіцера відносять підвищене фізичне й психічне навантаження, режим рухової активності, характер професійної життєдіяльності та інші чинники. [128].

Діючі навчальні програми з дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» для ВВНЗ недостатньо враховують змінний характер військово-професійної діяльності та її специфіку залежно від військової спеціальності. Розглядаючи методику формування фізичної готовності майбутнього офіцера за допомогою засобів бойового хортингу, які

детерміновані такими процесами, як професіоналізація, інтенсифікація, інтеграція української системи освіти в європейське освітнє середовище. Тому питання підвищення фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами з бойовому хортингу неодноразово досліджувались науковцями (Е.Еременко, Г. Сухорада, С. Романчук та ін.).

У науково-педагогічній літературі розглядаються аспекти професійної підготовки, які спрямовані на розвиток окремих професійних умінь курсантів ВЗВО (О. Барабанщиков, В. Вдовюк, В. Давидов, Д. Іщенко, Ю. Кудінов, О. Шевченко та ін.); встановлення психолого-педагогічних умов ефективного навчально-виховного процесу ВЗВО (Ю. Бородін, О. Громико, І. Грязнов, В. Мартинюк, І. Каськов, В. Царенко). Але методичні основи формування фізичної готовності майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингом не стали ще предметом спеціального наукового дослідження, хоча деякі питання цієї проблеми розкриті у працях О. Бикової, О. Мороза, В. Ягупова, Е Еременко та ін. У роботах цих вчених визначено сенс поняття «педагогічна система», виявлено закономірності, принципи, функції, етапи та структуру педагогічного процесу, технологічні аспекти його організації, розроблено теоретико-методологічні підходи до відбору змісту сучасної освіти та підходів щодо підготовки майбутніх офіцерів до використання методик проведення занять з елементами бойового хортингу [68,с.12;69,с.32].

В умовах воєнного стану спостерігається тенденція формування фізичної готовності майбутнього офіцера. Актуальність дослідження підсилюється виявленими суперечностями: між недостатнім рівнем фізичної готовності абітурієнтів і особистісної мотивації до занять фізичною підготовкою та занять бойовим хортингом та високим рівнем вимог до якості військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів; між необхідністю інтенсифікації фізичної підготовки у ВЗВО й нестачею науково-методичних розробок в галузі фізичного виховання, які б враховували сучасні трансформаційні процеси у військовій освіті й Збройних Силах України. Актуальність проблеми, виявлені

суперечності та можливість їх усунути зумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні й практичні основи формування методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів

2. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови, визначити критерії, показники та рівні сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів за допомогою методики навчання бойового хортингу.

3. Розробити й теоретично обґрунтувати методику навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів

4. Експериментально визначним ефективність розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Об'єкт дослідження – фізична підготовка засобами бойового хортингу майбутніх офіцерів як складова військово-професійної підготовки.

Предмет дослідження – методика навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання особистості; принципи історизму, системності, науковості; соціально-педагогічний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний та особистісно-орієнтований педагогічні підходи; теоретичні засади педагогіки вищої школи (П. Воловик, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, С. Сисоєва, В. Ягупов та ін.); основи формування фізичної готовності та досягнення успіху у професійній підготовці (А. Вереніус, В. Гориневський, Є. Дементьєв, П. Лесгафт, М. Семашко), спрямовані на розвиток окремих професійних умінь курсантів ВВНЗ (О. Барабанщиков, В. Вдовюк, О. Воробйов, Д. Іщенко,

Г. Корнійчук, Ю. Кудінов та ін.); психолого-педагогічні умови ефективного навчально-виховного процесу військових закладів освіти (О. Громико, В. Мартинюк, І. Каськов, В. Панченко, В. Царенко).

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використовувався комплекс методів:

теоретичні (контент-аналіз літературних джерел з проблематики дослідження, синтез, узагальнення, систематизація теоретичних та експериментальних даних, індуктивні та дедуктивні методи) використовувались з метою вивчення наукової педагогічної літератури, визначення концептуальних засад дослідження;

емпіричні (спостереження, анкетування, бесіди, метод експертної оцінки, педагогічний експеримент) використовувались з метою вивчення та оцінки сучасного стану сформованості педагогічних умінь майбутніх офіцерів, а також перевірки ефективності розробленої педагогічної методики;

методи математичної статистики використовувались для оцінювання достовірності й надійності отриманих емпіричних даних.

Дослідження одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовано й експериментально перевірено:

- методику навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.
- формування фізичної готовності засобами бойового хортингу майбутніх офіцерів та педагогічні умови її застосування (побудова процесу формування фізичної готовності майбутніх офіцерів під час вивчення методики бойового хортингу ;
- відповідний рівень кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ; достатнє навчально-методичне й матеріально-спортивне забезпечення процесу формування розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів ;

- моніторинг процесу формування розробленої методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів (створення в навчально-виховному процесі ситуацій успіху);

уточнено зміст і структуру понять «фізична підготовка майбутнього офіцера», «формування фізичної підготовки засобами бойового хортингу»;

подальшого розвитку набули теоретичні й методичні засади професійної підготовки військових фахівців, конкретизовано критерії та показники оцінки фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання методики навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів у практику роботи ВВНЗ сприяло підвищенню рівня їх фізичної підготовки, вдосконаленню методики викладання дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт». Застосування запропонованих критеріїв, показників та рівнів сформованості фізичної підготовки засобами бойового хортингу забезпечило можливість своєчасної діагностики рівня сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів, оперативно корегувати методи та методичні прийоми навчання фізичним вправам, прийомам і діям курсантів.

Матеріалами дослідження можуть послугуватися викладачі закладів вищої освіти, викладачі вищих військово-навчальних закладах та інших навчальних закладів, а також здобувачі вищої освіти та магістри під час підготовки курсових і магістерських робіт, проходження переддипломної практики в школі, фахівці галузі фізичної культури і спорту.

Базою дослідження **є** : Державний податковий університет (Навчальна лабораторія фізичної реабілітації, ерготерапії та спорту, факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту , кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я), ; Національна академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного(Навчально-науковий інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій, кафедра фізичного виховання)

Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота складається зі вступу,

трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменуваннь). Загальний обсяг роботи 82 сторінки. Вона містить 8 рисунків , 9 таблиць та 4 додатків.

Апробація. Основні положення та результати наукового дослідження доповідались й обговорювалися на: науково-практичній міжнародній конференції «*7 th International Scientific and Practical Internet – Conference «Modern problems of improve living standards in a globalized world»((*Польща,7-8.12.2022;сертифікат);на Всеукраїнської науково-практичній конференції з міжнародною участю,присвяченої Дню фізичної культури і спорту України та Дню працівника освіти (05.10.2022р.; Обсяг 0,4 ЕКТС,сертифікат); круглого столу «Сучасні перспективи розвитку фізичної культури і спорту України» на базі Державного податкового університету(м. Ірпінь, 10 листопада 2022 р.).

Публікації. Основні положення дипломної роботи опубліковано в наукових працях, зокрема **стаття Дегтярьова А.С.** «*Формування фізичної готовності майбутнього офіцера в процесі занять з бойового хортингу ».* Матеріали круглого столу «Сучасні перспективи розвитку фізичної культури і спорту України» [Електронне видання] : збірник матеріалів (м. Ірпінь, 10 листопада 2022 р.) с. 206-227 ;– Ірпінь : Державний податковий університет, 2022.–186 с. – PDF формат; інституційний репозитарій. ISBN 978-966-337-653.;

Ключові слова: бойового хортинг, майбутні офіцери, педагогічні підходи, структура фізичної готовності, методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів, компоненти, педагогічні умови, система критеріїв.

Рік виконання випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи :

вересень 2021 р. – лютий 2023 р.

Рік захисту роботи випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи лютий 2023

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВВНЗ

1.1. Категоріально-поняттєвий аналіз дослідження

З давніх часів фізичне виховання, фізична підготовка стали одними з найпоширеніших засобів розвитку трудової й фізичної військової активності людини, що давало можливість адаптуватися до змінного соціального середовища. Фізична підготовка як педагогічний процес – це діяльність, спрямована на вирішення проблем навчання й виховання за допомогою системи фізичних вправ. Головними завданнями фізичної підготовки майбутніх офіцерів, виходячи із цього, є зміцнення здоров'я, поліпшення фізичного розвитку, набуття рухової активності й спеціальних знань з фізичної підготовки, формування особистості військового фахівця загалом.

Виходячи з положень, вважаємо, що категорійний апарат дослідження дає змогу визначити його сутність, об'єкт і предмет, ідею, завдяки яким набір емпіричних суджень систематизується й набуває стрункої форми доведеного висновку. Ідеї розвитку й структурування категорійно-понятійного поля у психолого-педагогічних дослідженнях вивчалися також В. Гмурманом [43,с.21], який розглядав проблему готовності до професійної діяльності й процесу формування готовності, що є для нас особливо важливим.

У межах дослідження ми виділяємо *кілька груп категорій,* які виконують різне функціональне навантаження у дисертаційному дослідженні, а саме:

1) категорії *загальнонаукового* рівня – готовність, професійна готовність, фізична культура, здоровий спосіб життя;

2) категорії *спеціального* рівня – фізична підготовка , фізична підготовка майбутнього офіцера;

3) категорії *підпорядкованого* рівня – працездатність, ситуація успіху.

Відповідно до визначеної рівневої категорійно-понятійної площини дослідження ми й розглянемо виділені нами категорії у вказаній послідовності.

Категорія готовності у психолого-педагогічних наукових розробках з'явилася відносно давно і пов'язана з науковим доробком, насамперед, К. Дурай-Новакової [65], О. Мороза [104], Ф. Тугуза [181].

У класичних психолого-педагогічних теоріях готовність розглядається досить різноаспектне : як певного роду здатність (С. Рубінштейн); як тимчасовий ситуативний стан людини (А. Пуні, П. Рудик); як складна інтегративна якість особистості (К. Платонов, В. Ширинський); як стан, властивість чи відношення людини (М. Левітов, А. Ведєнов, Г. Кравцов, О. Кравцова).

При цьому вчені С. Кубіцький [86], А. Межуєв [102], О. Ярещенко [203] та ін. виділяють різні види готовності людини до діяльності: психологічну, морально-психологічну, професійну, професійно-педагогічну, готовність особистісного самовизначення, особистісну тощо.

Щодо проблеми нашого дослідження, то в науковій літературі досліджуються питання мобілізаційної готовності у спортивно-оздоровчій діяльності Ф. Генов [39,с.56] ; морально-психологічної підготовки до діяльності в різноманітних екстремальних ситуаціях И.Павловский [135,с.34]; готовності(підготовки) науково-педагогічних працівників ВВНЗ до професійної діяльності Р. Ваврик [22,с.87]; готовності як об'єкта оцінювання С. Кубіцький [86,с.96] та ін. Науковці наголошують на тому, що підготовка до професійної діяльності формується за допомогою акумуляційних процесів у контексті осягнення життєвого досвіду і виявляється у вигляді установок, мотивів діяльності, знань про предмет діяльності, вмінь і навичок реалізувати професійні знання, професійної самосвідомості тощо.

Так, М. Дяченко визначає підготовку як активність особистості у процесі професійної підготовки до різних видів діяльності. За умови доцільного планування й моделювання майбутньої професійної діяльності готовність

(підготовка)продовжує формуватися й реалізується у відповідній майбутній професійній діяльності [67,с 45].

Розглядаючи фізичну підготовку як елемент загальної професійної готовності, на загальнотеоретичному рівні ми аналізуємо також категорії «*фізична культура*» та «*фізична підготовка*» як просторове поле для реалізації завдань фізичної підготовки майбутніх військових фахівців та «*здоровий спосіб життя*» – як поняття, що окреслює індивідуалізоване уявлення кожного майбутнього фахівця про можливості використання фізичної культури в самоусвідомленому ставленні до життя під час професійного становлення й професійної самореалізації [25,с10;158,с.20]. Аналізуючи вказані категорії, ми окреслюємо *фізичну підготовку* як педагогічно спрямований процес забезпечення високого рівня сформованості фізичної готовності майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності.

У свою чергу, *фізична культура* тлумачиться нами як частина загальної людської культури, що забезпечує загальний розвиток особистості на основі розвитку фізичної рухової активності й формування комплексу фізичних якостей.

Здоровий спосіб життя натомість може визначатися як засіб і результат формування фізичної готовності майбутніх офіцерів у військово-професійній підготовці [80,с.23]. Тому в структурі фізичної готовності (п.1.2.) поняття здорового способу життя може долучатися до змісту фактично всіх її компонентів: особистісно-мотиваційного, змістово-діяльнісного й оцінно-рефлексивного.

На рівні спеціального категорійно-понятійного аналізу ми вивчали, насамперед, поняття «*фізична готовність*» як центральну категорію нашого дослідження. У категорійному відношенні фізична готовність,фізична підготовка тісно пов’язується з іншими поняттями: фізичною культурою (частина загальнолюдської культури, сукупність досягнень людського суспільства в створенні й раціональному використанні спеціальних засобів, форм і методів фізичного вдосконалення особистості), фізичним вихованням

(педагогічно організований процес розвитку фізичних якостей особистості), фізичним розвитком (процес зміни природних морфологічних властивостей людського організму), руховою активністю (природна або ж спеціально організована рухова діяльність людини), а також функціонально-фізичною підготовленістю (результат фізичної підготовки, досягнутий за умови застосування спеціально організованого процесу розвитку фізичних якостей).

Науковий аналіз поняття фізичної підготовки обґрунтований в останнє десятиліття зацікавленістю військових педагогів і психологів у вивченні придатності до військової служби, готовності до бойових дій, спортивної форми офіцерів, мобілізаційної готовності до військово-спортивної діяльності, готовності до праці тощо [30; 93; 100; 107; 186; 200]. З іншого боку, фахівці в галузі фізкультури і спорту як галузі наукового знання звернули увагу на вивчення категорій «фізичні якості», «фізичні здібності», «фізична підготовленість», «фізична працездатність», «фізична культура особистості» і т. і. [181,с.12] На межі вказаних досліджень і знайшло своє місце вивчення поняття фізичної підготовки у різних видах професійної діяльності, в тому числі й у військово-професійній. Це поняття з часом стало вводитися в нормативно-правові документи Міністерства освіти й Міністерства оборони й закріпилося в науково-методичній літературі з проблем формування професійної готовності й фізичної готовності.

Поняття «фізичної підготовки» має стійкі *функціональні зв'язки* з іншими, а саме:

– з поняттям здорового способу життя – як інструмент його формування у процесі військово-професійної підготовки офіцера;

– з поняттям працездатності – як підґрунтя стійкості й високого рівня розвитку працездатності майбутнього військового фахівця на основі сформованого рівня фізичної готовності;

– з поняттям «ситуація успіху» – як засіб її створення у процесі занять фізичною підготовкою у ВВНЗ;

– з поняттям професійної готовності – як його компонент.

Похідною від категорії « фізичної підготовки » і такою, що стала центром експериментальної роботи, ми визначили категорію «*фізична підготовка майбутнього офіцера*», яку розглядаємо як професійно-особистісне новоутворення майбутнього військового фахівця, що формується у процесі військово-професійної підготовки.

Аналіз наукової літератури Р. Ваврик [22], Ю. Волненко [34], С. Кубіцький [86-87], М. Нещадим [111], О. Пономаренко [131] та ін. дозволяє, водночас, зробити методологічний висновок стосовно того, що категорії «професійна готовність», «військово-професійна підготовка» і «фізична підготовка майбутнього офіцера» співвідносяться між собою діалектично як загальне, особливе та одиничне (рис.1.1).

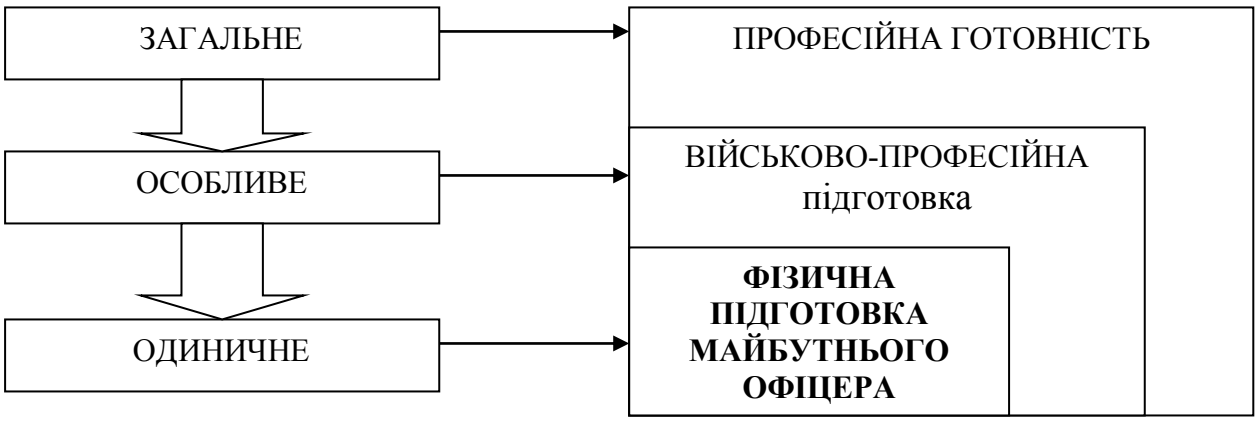

Рис. 1.1. Діалектичний взаємозв'язок категорій дослідження

Загальні структурно-функціональні складові *фізичної підготовки майбутніх офіцерів* можуть бути подана в єдності розвитку фізичних якостей (сили, витривалості, швидкості, спритності), валеологічної культури особистості, орієнтації майбутніх військових фахівців на здоровий спосіб життя, а також здатності протистояти шкідливим звичкам (рис. 1.2).

Процес формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів має значний *виховний* потенціал, що дозволяє говорити про виховну складову структури фізичної готовності майбутнього фахівця. В такому разі фізична підготовка постає не лише загальним соціальним феноменом, але й особистісною характеристикою.

Рис.1.2. Структурно-функціональні складові фізичної підготовки майбутнього офіцера

Виховне значення процесу формування фізичної готовності в умовах ВВНЗ покладається на відому тріаду «духовне багатство» – «моральна сформованість» – «фізична досконалість» як атрибутів гармонійно розвиненої й суспільно активної особистості фахівця [78, с. 27]. При цьому фізична готовність фахівця характеризується з двох сторін:

– суспільної (сформовані фізичні якості як суспільна цінність);

– особистісної (фізична готовність офіцера як підґрунтя для успішної військової кар'єри, особистісного зростання, саморозвитку й само менеджменту).

Фізична підготовка розглядається нами як компонент загальної структури професійної готовності і може бути проаналізована на трьох основних етапах навчально-виховного процесу у ВВНЗ, а саме:

– на початковому етапі навчання (1 курс) – оволодіння курсантами професійними вміннями й навичками шляхом випереджувального розвитку *фізичних якостей і рухових навичок*, що стануть професійно важливими у військово-професійній діяльності офіцера;

– на етапі закріплення військово-професійних навичок та вмінь (2-3 курси)–створення умов для здійснення навчальної діяльності при оптимальному фізичному навантаженні; фізична підготовка при цьому сприяє забезпеченню психофізіологічного підґрунтя військово-професійної працездатності; велике значення при цьому має створення ситуації успіху в процесі фізичної підготовки;

– на етапі вдосконалення професійної майстерності (4-5 курси) відбувається *остаточне формування фізичної підготовки* майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності в реальних умовах та вихід на процеси «*самості* » у розвитку свого ставлення до фізичної культури особистості: самоусвідомлення, саморозвиток, самовиховання тощо.

Виходячи із завдань нашого дослідження, вважаємо доцільним уведення до категорійного апарату дослідження понять «працездатність» та «ситуація успіху».

Проблема працездатності майбутнього офіцера розглядається нами з тієї точки зору, що і рівень фізичної культури, і формування здорового способу життя як бажаних прогностичних результатів фізичної підготовки майбутнього офіцера забезпечують йому достатню працездатність як вимір обсягу, наповнення реалізації військово-професійних обов'язків під час військово-професійної діяльності. Крім цього, категорія працездатності тісно пов'язана з рівнем сформованості здорового способу життя; рівень працездатності, отже, цілком залежить від розвиненості в майбутнього офіцера фізичного й соціального здоров'я, психічного й емоційного здоров'я, а також здорового оточуючого середовища [164].

У науковій літературі проблема працездатності розглядається переважно в медико-біологічних Н. Волков [33], В. Кальниш [77] та ін. та психологічних

дослідженнях С. Максименко [119] та ін.. Натомість військова педагогіка торкається проблеми працездатності досить побіжно; цій проблемі присвячена незначна кількість праць Ю. Галімов [38], А. Треков [180] та ін..

Поняття працездатності у вітчизняних нормативно-правових документах тлумачиться як «здатність людини виконувати певну роботу, яка визначається рівнем її фізичних і психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я й професійною підготовкою» [63]. В. Кальниш та О. Груздєв вважають, що працездатність – це поєднання можливостей людини, наділеної спеціальними знаннями, навичками, якостями (в тому числі й фізичними) здійснювати цілеспрямовані дії, формувати процеси мислительної діяльності [77].

Як бачимо, у самому визначені закладено взаємозумовлюючі зв'язки між працездатністю й фізичною підготовленістю. Важливим вважаємо також те, що у визначення цього терміну закладено поняття професійної підготовки, що спрямовує проблему працездатності в русло професійної педагогіки й формування професійної готовності. В. Кальниш пропонує власне визначення працездатності як максимального прояву функціональних можливостей організму людини, який формується під впливом комплексу системотворчих чинників (професійно важливих якостей, здоров'я, віку, функціонального стану та ін.), взаємодія компонентів яких спрямована на досягнення корисного результату діяльності при компромісній збалансованості дії цих компонентів [77, с. 19].

Науковці Ю. Галімов [38], В. Кальниш [77], А. Треков [180] розглядають проблему працездатності на кількох головних рівнях: людина-машина, людина-виробництво, людина-середовище. Як бачимо, військово-професійна діяльність має відношення до всіх трьох визначених рівнів. О. Єгоров та В. Загрядський окреслюють працездатність як потенційну готовність до виконання завдань професійної діяльності [69].

Проблема працездатності тісно пов'язана з віковими й індивідуально-психологічними характеристиками особистості; зауважимо, що фізична готовність також детермінується вказаними характеристиками. Тому фізична

підготовка і працездатність мають переважно прямий кореляційний зв'язок, особливо якщо йдеться про військово-професійну діяльність. З іншого боку, з рівнем працездатності пов'язують поняття витривалості, втомлюваності, рухової активності тощо. Так, недостатня рухова активність спричинює негативні зміни у функціональних здатностях організму; з гіпокінезією пов'язують відхилення в стані серцево-судинної системи, гармонійних нервових процесах і т. і. Науковці відзначають, що оптимальні фізичні навантаження під час занять з фізичної підготовки сприяють збільшенню резервів організму офіцера, а тому зростає його професійна працездатність [190].

У контексті проблеми нашого дослідження працездатність є, фактично, *фізичною* працездатністю. Вимоги до рівня загальної фізичної працездатності майбутніх офіцерів та можливості зростання цього рівня закладено в навчальні плани та робочі програми з фізичної підготовки. Так, у навчальній програмі з фізичної підготовки для курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,в Навчально-науковому інституті фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій вказано на необхідність підготовки фахівців з фізичної культури , що мають високий рівень витривалості, концентрації уваги, зосередженості, оперативної й короткотермінової пам'яті, швидкості реакції, сенсомоторної координації тощо, що загалом формує високий рівень фізичної працездатності [140].

Отже, виходячи зі сказаного вище, ми визначаємо *фізичну працездатність майбутнього офіцера* як стан його потенційної готовності до здійснення військово-професійної діяльності, що формується під впливом системотворчих чинників – стану здоров'я, сформованості фізичної готовності, спрямованості на військово-професійну діяльність тощо.

Таким чином, здійснений нами аналіз категорійно-понятійного поля досліджуваної проблеми дає можливість сформулювати остаточне визначення категорії дослідження, окресленої його темою. *Формування фізичної підготовки майбутнього офіцера* ми визначаємо як комплексний, системний,

поетапний, детермінований певними педагогічними умовами процес розвитку його фізичних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які за своєю спрямованістю мають завершений характер і направлені на формування особистості фізично підготовленого військового фахівця.

Таким чином, дефініції нашого дослідження представлено нами як кілька груп категорій, що виконують різне функціональне навантаження, а саме: категорії *загальнонаукового* рівня – готовність, професійна готовність, фізична культура, здоровий спосіб життя; категорії *спеціального* рівня – фізична підготовка, фізична підготовка майбутнього офіцера; категорії *підпорядкованого* рівня – працездатність, ситуація успіху.

Вивчення категорій і понять дослідження дало можливість визначити базові поняття нашого дослідження в їх взаємно підпорядкованій ієрархії: підготовка , фізична підготовка, фізична підготовка майбутнього офіцера, формування фізичної підготовки майбутнього офіцера.

1.2. Формування фізичної підготовки майбутнього офіцера засобами бойового хортингу як науково-теоретична проблема

У системі вищої військової освіти нині спостерігається низка диверсифікаційних тенденцій, що пов’язанні з військовими діями на Україні. Так, вища військова освіта має відповідати історично усталеній системі діяльності Збройних Сил; розвиток вищої військової освіти повинен носити еволюційний характер, зумовлений соціальним замовленням на військового фахівця сучасної української держави; прогресивні компоненти системи військової освіти мають бути наділені наступністю, а сама військова освіта має характеризуватися доцільністю академічної і практичної підготовки з метою формування професійної готовності військового фахівця до пропозиції своїх знань на ринку праці, хоча й особливому, пов’язаному з розвитком обороноздатності нашої країни. [13, с. 12; 16 ,с.40 ;].

Фізична підготовка військовослужбовців є однією з головних умов успішного виконання ними функціональних обов'язків в бойових умовах та ефективного виконання службових завдань.

Визначаючи місце і роль фізичної підготовки у всій системі військово-професійної підготовки курсантів, проаналізованій у наукових працях [18,с.68], зазначимо, що мета і зміст формування використання методик проведення занять з елементами бойового хортингу повинні розподілятися за рівнями:

– на рівні *завдань* військово-професійної підготовки: відображення у цілепокладанні зв'язку між фізичною підготовкою та формуванням професійної готовності майбутнього офіцера;

– на рівні *змісту* військово-професійної підготовки: наявність кореляційних зв'язків між змістовими характеристиками загальновійськових дисциплін, спеціальних навчальних дисциплін та фізичної підготовки;

– на рівні *результату*: оцінювання професійної готовності майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності із залученням відповідних показників сформованості фізичної готовності до використання методик проведення занять з елементами бойового хортингу.

Враховуючи положення наукових праць,Є.Єрьоменко , О. Шевченка ми виділяємо такі головні етапи формування фізичної готовності майбутнього офіцера у процесі занять з елементами бойового хортингу :

1) етап *початкова підготовка* до розвитку фізичної готовності та ознайомлення з елементами виконання з бойового хортингу
2) етап *базового розвитку фізичної готовності* майбутніх офіцерів на заняттях з бойового хортингу – протягом перших трьох курсів навчання;
3) етап *розвитку спеціальних фізичних якостей* майбутнього військового фахівця – протягом четвертого року навчання й базових практик військово-професійної діяльності;

4) етап *досягнення остаточного рівня* фізичної готовності з бойового хортингу у межах професійно-прикладної фізичної підготовки – протягом п’ятого року навчання;

5) етап *підтримання оптимальної фізичної працездатності* – протягом усього часу військово-професійної підготовки у ВЗВО [68,с.34;192,с.13].

Зауважимо, що цей поділ на етапи вважаємо суто умовним, оскільки розвиток спеціальних фізичних якостей в процесі занять з бойового хортингу може бути розпочатий ще в процесі початкової військово-професійної підготовки, а процес підтримання оптимальної фізичної працездатності майбутнього офіцера залежатиме від індивідуальних характеристик фізичної активності й готовності курсанта.

Фізична підготовка майбутнього офіцера, як компонент проведення занять з бойового хортингу виконує, на нашу думку, кілька головних *функцій*, а саме:

- освітню, яка полягає в окресленні фізичної підготовки як навчального предмета, за допомогою якого формуються певні знання, уміння й навички в системі загальної військово-професійної підготовки офіцера з елементами бойового хортингу;
- військово-прикладну, яка реалізується у вигляді спеціальної фізичної підготовки до військово-професійної діяльності засобами з бойового хортингу ;
- спортивну, яка виявляється в досягненні спортивних результатів у фізичній підготовці та участі у змаганнях бойового хортингу ;
- оздоровчо-реабілітаційну, пов’язану зі збереженням і зростанням рівня працездатності, відновлення тимчасово втрачених функціональних можливостей організму. [22 ,с.12; 34,с.259].

Виходячи із завдань нашого дослідження, ми розглядаємо фізичну підготовку майбутніх офіцерів як структурний компонент не лише загальної військово-професійної підготовки, а й як компонент загальної професійно-

прикладної фізичної культури засобами бойового хортингу , притаманної для фізичної підготовки фахівців у закладах вищої освіти . При цьому на зміст та форми реалізації завдань фізичної підготовки з елементами бойового хортингу справляє вплив військово-професійної діяльності як конституційного обов'язку кожного громадянина до захисту своєї країни в умовах сьогодення .

Фізична підготовка майбутніх офіцерів як структурно-функціональний феномен є сукупністю взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують сформованість фізичної готовності курсантів до військово-професійної діяльності: змісту, методики й засобів організації навчального процесу з фізичної підготовки [41,с.11].

Методика фізичної підготовки засобами бойового хортингу передбачає реалізацію сукупності *методів і прийомів*, що визначають вирішення завдання формування фізичної готовності майбутнього офіцера у процесі військово-професійної підготовки [55, с.25,69,с.45].

Методика як системне утворення включає методику навчання окремій фізичній вправі й методику проведення окремого заняття з бойового хортингу У свою чергу, методика проведення занять з бойового хортингу може бути загальною і частковою. Загальна методика проведення занять засобами бойового хортингу передбачає дотримання певних стандартів – у завданнях, часі проведення, змісті кожного етапу заняття тощо. Часткова методика окреслює специфіку використання певних форм і методів навчання з кожного розділу занять з бойового хортингу.

Система фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу реалізується на кількох головних рівнях, а саме:

1) на *технологічному* рівні – на основі визначених наукових підходів відбувається процес моделювання фізичної підготовки з елементами бойового хортингу військових фахівців з урахуванням структурно-функціональної моделі фізичної підготовки та структури фізичної готовності;

2) на *організаторському* рівні – як сукупність організаторських дій з боку викладачів з фізичної підготовки засобами бойового хортингу , розрахованих на особистісно визначені індивідуальні характеристики фізичної підготовленості курсантів;

3) на рівні *учіння* – відбувається засвоєння знань, умінь та навичок з фізичної культури, створення умов для самостійних занять з бойового хортингу для майбутніх військових фахівців;

4) на *прогностичному* рівні – реалізується цілепокладання й планування фізичної підготовки засобами бойового хортингу курсантів з урахуванням їх початкового рівня фізичної готовності при вступі до ВЗВО;

5) на *виховному* рівні – здійснюється вплив на особистість курсанта з метою формування його здорового способу життя й здатності до саморозвитку його фізичної культури;

6) на *контрольно-оцінному* рівні – відбувається формування навиків курсантів в оцінці й самооцінці сформованості фізичної готовності у кожного з них;

7) на *діагностичному* рівні – реалізується комплекс дослідницьких методик, які дають змогу визначати рівень сформованості фізичної готовності на різних ступенях освіти, та регулювати зміст, форми і методи фізичної підготовки засобами бойового хортингу. [188, с. 5,192 ,с.45].

Виходячи з проблеми дослідження, найбільше зацікавлення викликає методичний рівень формування фізичної готовності курсантів засобами бойового хортингу , який передбачає проектування форм і методів фізичної підготовки, добором і переструктуруванням змісту проведення занять з бойового хортингу, розробкою інноваційних методів і методик фізичної підготовки з урахуванням адаптації наявних до нових вимог професійної підготовки військових фахівців засобами бойового хортингу.

Щодо функціонального навантаження фізичної підготовки у загальному змісті засобами бойового хортингу майбутніх військових фахівців, то вони численні і їх різноманітність детермінована вимогами всебічного розвитку особистості під час отримання професійної підготовки. У ході дослідження нами було виявлено головні *функції фізичної підготовки курсантів* засобами бойового хортингу у ЗВО , серед яких:

1) забезпечення формування фізичних якостей, відповідних умінь і навичок, необхідних для майбутньої військової служби;

2) набуття високого ступеня навчально-трудової активності майбутнього військового фахівця;

3) формування здорового способу життя майбутніх офіцерів, зміцнення їхнього здоров'я;

4) залучення курсантів до системних занять фізичною культурою і спортом, до активної участі у спортивному житті ВЗВО ;

5) розвиток соціальної активності майбутніх офіцерів, соціально значущих рис їхнього характеру;

6) формування необхідних морально-естетичних якостей особистості, пов'язаних з розвитком здорового стилю життя курсанта.

Головними *чинниками*, що впливають на ефективність процесу формування фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу , вважаємо такі:

- ефективність вирішення навчально-виховної мети ВЗВО з урахуванням професійної спрямованості фізичної підготовки;
- оптимальні й виправдані витрати навчального часу курсантів і викладачів фізичної підготовки, протягом якого відбувається формування їх фізичної готовності до використання методик проведення занять з елементами бойового хортингу ;

- доступні й доцільні витрати зусиль курсантів на досягнення високого рівня сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів.

Головними *суб'єктами* процесу формування фізичної готовності засобами бойового хортингу , з позицій яких може розглядатися ефективність фізичної підготовки у ВЗВО, є такі:

– *курсанти* як головні й найчисленніші учасники процесу формування фізичної готовності у ВЗВО ; вони, будучи суб'єктом, є водночас також об'єктом вимірювання ефективності фізичної підготовки у ході експериментальної роботи;

– *викладачі* з фізичної підготовки, головна функція яких – реалізація методики формування фізичної готовності з використанням традиційних та введенням інноваційних форм і методів навчання засобами бойового хортингу;

Елементи *інновацій* в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу, визначені нами в дослідженні як актуальні, можуть бути окреслені таким чином:

– у введенні особистісно-діяльнісного підходу до фізичної підготовки як частини змісту професійної підготовки військового фахівця;

– у введенні новацій у структуру форм та методів навчання з фізичної підготовки;

– у введенні нових форм контролю та самоконтролю курсантів з фізичної підготовки;

– у розробці елементів інновацій у методиці викладання фізичної підготовки у ВЗВО . [46,с. 2; 55,с.32].

Алгоритм контролю за рівнем сформованості фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу складається з кількох взаємопов'язаних етапів, а саме:

– у період здачі вступних випробувань з фізичної підготовки при вступі до ВЗВО – контроль фізичної підготовленості до самого процесу навчання;

– у період навчання у ВЗВО – за вимогами наявних навчальних і робочих програм, з урахуванням кредитно-модульної, модульно-рейтингової систем навчання чи без них – контроль рівня ступеневої фізичної готовності;

– у період заліково-екзаменаційних сесій – підсумковий контроль рівня сформованості фізичної готовності;

– під час комплексних перевірок, атестацій та акредитацій військового навчального закладу – зовнішній контроль рівня сформованості фізичної готовності курсантів.

Отже, у процесі наукового аналізу проблеми формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до використання методик проведення занять з елементами бойового хортингу нами визначено низку характеристик, які визначають специфіку структури і змісту фізичної підготовки курсантів до військово-професійної діяльності, а саме: зростання вимог до якості освітнього процесу, специфіка начально-виховного процесу у ВЗВО та його гіпокінетичний характер, зростання вимог до фізичної готовності майбутніх офіцерів, недостатні змістові та методичні характеристики фізичної підготовки для формування фізичної готовності майбутнього офіцера. Виявлено місце та роль фізичної підготовки бойового хортингу офіцерів у загальній структурі військово-педагогічного процесу у ВЗВО, враховуючи його головні компоненти: теоретичну і практичну підготовку курсантів, їх поза навчальну діяльність, виховну роботу, військове стажування.

На основі проаналізованих теоретичних розробок (Є.Єрьоменко [69,с.78] О. Шевченко [192,с.25]) виділено етапи формування фізичної готовності майбутнього офіцера в процесі занять з бойового хортингу : початкової фізичної підготовки; базового розвитку фізичної готовності; розвитку спеціальних фізичних якостей, підтримання оптимальної фізичної працездатності.

Головними суб’єктами процесу формування фізичної готовності з бойового хортингу майбутніх офіцерів з урахуванням проблеми дослідження є

курсанти й викладачі; зв'язуючою їх інформаційною ланкою – теоретичне та науково-методичне забезпечення цього процесу.

На основі проаналізованої сутності процесу формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до занять з бойового хортингу визначено трикомпонентну структуру фізичної готовності: особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний та рефлексивний компоненти. Проектуючи таку структуру фізичної готовності, ми виходили з того, що в ній враховуватимуться: наявний стан фізичної підготовленості вступників до ВЗВО; характеристики змісту військово-професійної підготовки, що сприяють розвитку їх фізичної готовності; можливості перспективного фізичного самовдосконалення, формування здорового стилю життя.

Таким чином можна зробити висновки, що теоретична і практична значущість наукового дослідження, полягає в тому, що отримані результати дозволяють розширити коло наукових уявлень про специфіку, структуру та функції формування фізичної підготовки майбутнього офіцера в процесі занять з бойового хортингу. Формування фізичної підготовки майбутнього офіцера засобами бойового хортингу – ми визначаємо як комплексний, системний, поетапний, детермінований певними педагогічними умовами процес розвитку його знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які за своєю спрямованістю мають завершений характер і направлені на створення цілісного образу фізично підготовленого військового фахівця.

Дослідження не вичерпує усіх проблем військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Іншим перспективним напрямком майбутніх досліджень може стати розробка покрокової методики формування фізичної підготовки курсантів у процесі проведення занять з бойового хортингу для покращення фізичної підготовки та загальновійськових дисциплін.

1.3. Сутність та структура фізичної підготовки майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності засобами бойового хортингу.

Сутність та структура фізичної підготовки майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності засобами хортингу у сучасних умовах впливає низка процесів, а саме:

– процеси *інтенсифікації*, що визначають зростання напруженості професійної підготовки майбутніх військових фахівців, а також оптимальне використання засобів та методів фізичної підготовки для забезпечення фізичної готовності в досить короткий строк навчання курсантів у ВВНЗ;

– процеси *інтеграції* української системи освіти в європейське освітнє середовище, як, з одного боку, вимагають від вузів стандартизації змісту і результатів освітньої діяльності, з іншого – необхідності враховувати специфіку вітчизняного військового відомства, майбутньої військової професії тощо;

– процеси *професіоналізації*, які визначають орієнтацію військово-професійної підготовки на майбутню військово-професійну діяльність і зосередженість фізичної підготовки на професійних задачах військової служби.

Специфіка військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів може бути й не пов’язана зі значними фізичними перенавантаженнями (як-от: спеціалісти з радіоелектроніки, офіцери служб тилу тощо), однак навчальна інформація, а згодом і професійна розумова діяльність впливає на мислительну й сенсорну сфери життєдіяльності. З цієї причини відбувається зниження активності кори головного мозку й зростає втомлюваність. Крім того, фізичний стан курсантів детермінований постійним зниженням рівня фізичної підготовленості до навчання абітурієнтів.

Серед несприятливих *чинників*, що визначають необхідність перебудови фізичної підготовки майбутніх офіцерів, вирізняються насамперед: значні розумові навантаження на фоні гіпокінезії; специфіка роботи зі спеціальною технікою та пристроями; вплив зовнішнього соціального середовища на статусно-рольові позиції офіцера тощо.

У процесі дослідження ми дійшли висновку, що вирішення його завдань пов'язане з використанням взаємозв'язку між інноваціями у фізичній підготовці курсантів засобами бойового хортингу і формуванням у них ситуації успіху як чинника професійної готовності військових фахівців

Військово-педагогічний процес виявляється у спланованій, цілеспрямованій суб'єкт-суб'єктній діяльності науково-педагогічних працівників і курсантів. Загальна структура військово-педагогічного процесу, що вміщує фізичну підготовку засобами бойового хортингу , як значущий компонент, представлена в табл. 1.2

Таблиця 1.2

Фізична підготовка засобами бойового хортингу у загальній структурі військово-педагогічного процесу у ВВНЗ

Компонент структури військово-педагогічного процесу	Фізична підготовка у структурі військово-педагогічного процесу засобами бойового хортингу
Теоретична і практична підготовка майбутніх офіцерів	Засвоєння теоретичних знань з фізичної підготовки, розвиток основних фізичних якостей за допомогою фізичних вправ під час проведення основних форм фізичної підготовки.
Виховна робота у ВВНЗ	Агітаційно-пропогандиське забезпечення фізичної підготовки, мобілізація військовослужбовців на досягнення високих показників у фізичному вдосконаленні тощо.
Організована позанавчальна діяльність засобами бойового хортингу	Тренування в спортивних секціях, колективні ігри, індивідуальні самостійні заняття, тощо.
Військове стажування	Використання набутого рівня фізичної готовності, самостійне вдосконалення фізичної підготовки майбутнього офіцера засобами бойового хортингу

Заняття різними видами фізичних вправ а також засобами бойового хортингу відповідно реалізує різні типи вимог до фізичної готовності й працездатності майбутнього офіцера, як це подано в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Розвиток фізичної активності й працездатності майбутніх офіцерів під час занять різними видами фізичних вправ

Вид фізичних вправ з елементами бойового хортингу	Вплив на формування фізичної готовності
Прискорене пересування та легка атлетика	Формування вміння працювати в умовах обмеженого часу, стійкості до впливу зовнішнього середовища

Гімнастичні вправи з елементами бойового хортингу	Формування високого рівня працездатності, зростання рівня опорності організму до гіподинамічного режиму майбутньої військово-професійної діяльності
Акробатичні вправи з елементами бойового хортингу	Зростання рівня стійкості вестибулярного апарату, розвиток просторової орієнтації
Військово-прикладне плавання	Стійкість до фізичних перевантажень, кисневого голоду
Спортивні й рухові ігри з елементами бойового хортингу	Розвиток емоційної стійкості, обсягу уваги, швидкості й точності рухових реакцій, діяльності у високому швидкісному темпі

У науці існують різні підходи до обґрунтування *структури фізичної підготовки* майбутнього фахівця. Так, В. Столяров вважає, що в ній мають бути обов'язковими три блоки: знаннєвий (формування знань фізичної підготовки), мотиваційний (розвиток позитивної мотивації на фізичну підготовку фахівця), та діяльнісний (сформованість умінь і навичок фізичної культури й здорового способу життя) [172]. С. Горбунов та В. Дубровський вирізняють у структурі фізичної готовності функціональний і руховий компоненти [47].

Однак зауважимо, що специфіка формування цих компонентів у майбутніх офіцерів детермінована завданнями їх майбутньої військово-професійної діяльності, тому є сильніше прив'язаною до загальної професійної готовності, ніж у представників інших професій. Вважаємо можливим включити до структури фізичної готовності потребнісно-мотиваційний, знаннєвий і світоглядний компоненти.

Проведений вище аналіз різних аспектів формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час військово-професійної підготовки дає можливість запропонувати *трьохкомпонентну структуру фізичної підготовки* : *особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти.* Проектуючи таку структуру фізичної готовності, ми виходили з того, що в ній враховуватимуться: наявний стан фізичної підготовленості абітурієнтів до вступу у ВВНЗ; характеристики змісту військово-професійної підготовки, що сприяють розвитку їх фізичної готовності; можливості

перспективного фізичного самовдосконалення, формування здорового способу життя й здорового стилю життя.

Особистісно-мотиваційний компонент фізичної підготовки майбутнього офіцера передбачає наявність мотивів, інтересів, установок, переконань майбутніх офіцерів щодо занять фізичною культурою і спортом. Цей компонент реалізує положення про те, що військовий фахівець зі сформованим рівнем фізичної підготовки має вести здоровий спосіб життя, прагнути до фізичного самовдосконалення [145].

У зміст особистісно-мотиваційного компонента ми включили також його емоційно-вольові характеристики. Отже, особистісно-мотиваційний компонент визначає емоційно-ціннісне ставлення майбутніх офіцерів до фізичної підготовки, свого стану здоров'я, можливостей формування здорового способу життя тощо. Зміст цього компонента не формується спонтанно, а накопичується в процесі фізичної підготовки за умови освоєння знань з фізичної підготовки, а також відповідних умінь та навичок [78, с. 32].

З емоційно-вольовою сферою майбутнього офіцера напряму пов'язана і проблема його *працездатності*. Вчені М. Бака [7], Т. Білоус [14] В. Волков [32], В. Карпов [78], та ін. вважають, що у віці 17-20 років ефективність фізичних вправ найбільш відчутна, а в 20-29 років формується фізична витривалість як одна з найважливіших фізичних якостей. Цьому сприяє завершення усталеності психосоматичного стану особистості в цьому віці, доформовуються психофізіологічні функції організму, нарощується цілісність інтелектуальної сфери.

У процесі фізичної підготовки формується також емоційна стійкість особистості майбутнього військового фахівця, що здійснюється шляхом: набуття досвіду вольової поведінки (вправи, що моделюють стресові ситуації) й набуття навичок саморегуляції емоційного перенапруження (вправи і прийоми зміни соматичних і негативних виявів емоцій) [161].

Основою змістово-діяльнісного компонента фізичної підготовки є залучення курсантів до свідомої спортивної, оздоровчої, фізкультурної

діяльності. Фізична підготовка дає можливість курсанту гармонійно почуватися в умовах життєдіяльності у ВВНЗ, куди входять: навчання, бойова і фізична підготовка, несення служби в нарядах, відпочинок і дозвілля, спілкування, участь у святкових ритуалах, фізична праця й побут, проходження військово-професійних практик, участь у науково-дослідницькій діяльності.

Зміст фізичної підготовки майбутніх офіцерів, на нашу думку, має вміщувати:

– гармонійний розвиток особистості курсанта;

– збільшення його рухової активності, розумової та фізичної працездатності;

– формування фізичного, психологічного й морального здоров'я курсанта;

– розвиток прикладних фізичних умінь та навичок, що можуть бути використані майбутніми офіцерами у військово-професійній діяльності;

– корекція наявних порушень фізичного стану та запобігання фізичним девіантним станам майбутніх офіцерів.

Реалізація змістово-діяльнісного компонента відбувається у вигляді засвоєння знань про значення фізичної підготовки для формування професійної готовності, збереження працездатності, формування ситуації успіху. У межах цього компонента засвоюються також прикладні фізичні вміння й навички, формуються фізичні якості, важливі для здійснення військово-професійної діяльності. При чому цей процес може відбуватися як на заняттях з фізичної підготовки, так і під час самостійної спортивно-фізкультурної діяльності, на спортивних тренуваннях і змаганнях.

Оцінно-рефлексивний компонент формування фізичної готовності курсантів включає:

– оцінювання рівня їх фізичної готовності, наявну у ВВНЗ – як традиційну, так і інноваційну або ж з елементами інновацій;

– розвиток самооцінки, самоусвідомлення фізичної готовності до військово-професійної діяльності; пізнання себе як суб'єкта фізичної підготовки;

– рефлексію свого фізичного стану й фізичної готовності у межах реалізації професійно орієнтованих навчально-виховних задач, а також реальної оцінки рівня фізичної готовності.

Оцінно-рефлексивний компонент пов'язується нами із стимулюванням курсантів до формування власної позиції щодо фізичної готовності до військово-професійної діяльності; ця позиція передбачає вибір, рефлексію, досвід фізичної підготовки на основі власних індивідуальних особливостей.

Алгоритм контролю за рівнем сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів складається з кількох взаємопов'язаних етапів, а саме:

– у період здачі вступних випробувань з фізичної підготовки при вступі до ВВНЗ – контроль фізичної підготовленості до самого процесу навчання;

– у період навчання у ВВНЗ – за вимогами наявних навчальних і робочих програм, з урахуванням кредитно-модульної, модульно-рейтингової систем навчання чи без них – контроль рівня ступеневої фізичної готовності;

– у період заліково-екзаменаційних сесій – підсумковий контроль рівня сформованості фізичної готовності;

– під час комплексних перевірок, атестацій та акредитацій військового навчального закладу – зовнішній контроль рівня сформованості фізичної готовності курсантів.

Отже, у процесі наукового аналізу проблеми формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності засобами бойового хортингу нами визначено низку характеристик, які визначають специфіку структури і змісту фізичної підготовки курсантів до військово-професійної діяльності, а саме: зростання вимог до якості освітнього процесу, специфіка начально-виховного процесу у ВВНЗ та його гіпокінетичний характер, зростання вимог до фізичної підготовки майбутніх офіцерів, недостатні змістові та методичні характеристики фізичної підготовки для

формування фізичної готовності майбутнього офіцера. Виявлено місце та роль фізичної підготовки у загальній структурі військово-педагогічного процесу у ВВНЗ, враховуючи його головні компоненти: теоретичну і практичну підготовку курсантів, їх позанавчальну діяльність, виховну роботу, військове стажування.

На основі проаналізованої сутності процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу визначено трикомпонентну структуру фізичної готовності: особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти. Проектуючи таку структуру фізичної готовності, ми виходили з того, що в ній враховуватимуться: наявний стан фізичної підготовленості вступників до ВВНЗ; характеристики змісту фізичної підготовки, що сприяють розвитку їх фізичної готовності; можливості перспективного фізичного самовдосконалення, формування здорового стилю життя.

Висновки до розділу 1

1. У розділі здійснено науково-теоретичний аналіз проблеми формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів. Проаналізовано дефініції проблеми дослідження: підготовка, професійна підготовка , фізична культура, здоровий спосіб життя; фізична підготовка, фізична підготовка майбутнього офіцера; працездатність, ситуація успіху. Базову категорію нашого дослідження – *формування фізичної підготовки майбутнього офіцера* – ми визначаємо як комплексний, системний, поетапний, детермінований певними педагогічними умовами процес розвитку його знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які за своєю спрямованістю мають завершений характер і направлені на створення цілісного образу фізично підготовленого військового фахівця.

2. Загальний масив наукових праць з проблеми дослідження поділено на кілька основних тематичних груп: професійна підготовка фахівців у системі вищої освіти України; професійна підготовка військових фахівців; формування

професійної готовності майбутніх військових фахівців; фізична культура у контексті розвитку вищої військової освіти; методика навчання фізичної підготовки майбутніх офіцерів в Україні; зарубіжний досвід формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

3. Виявлено місце та роль фізичної підготовки у загальній структурі військово-педагогічного процесу у ВВНЗ засобами бойового хортингу, враховуючи його головні компоненти: теоретичну і практичну підготовку курсантів, систему позанавчальної діяльності, виховну роботу, військове стажування. На основі проаналізованих теоретичних розробок виділено етапи формування фізичної підготовки майбутнього офіцера до військово-професійної діяльності засобами бойового хортингу : початкової фізичної підготовки; базового розвитку фізичної готовності; розвитку спеціальних фізичних якостей, підтримання оптимальної фізичної працездатності. На основі проаналізованої сутності процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу визначено трикомпонентну структуру фізичної підготовки : особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

У параграфі проаналізовані програма, етапи, мета і завдання, методи дослідно-експериментальної роботи; охарактеризовано діагностичний інструментарій педагогічного експерименту.

Серед методологічних вимог до проведення педагогічного дослідження виділяють:1) визначення стратегії дослідження, його мети, завдань і предмета; 2) доцільність організації та етапів проведення дослідження; 3) вибір і реалізація тактичних засобів методологічного аналізу (методів дослідження та засобів збирання й обробки одержаних результатів); 4) коректність понятійно-категоріальної основи дослідження; 5) дотримання вимог щодо формулювання і оформлення результатів дослідження [45, с. 10].

Для вирішення поставлених завдань в кваліфікованої роботі застосовувалися наступні ***методи дослідження:***

– аналіз спеціальної науково-методичної літератури;теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел;

– психологічна методика (психодіагностичний метод)

- педагогічне тестування;

– педагогічний експеримент;

– методи математичної статистики.

Метою дослідно-експериментальної роботи щодо вивчення проблеми фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу виступає перевірка удосконаленої методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів та педагогічних умов її дієвості.

Мета була реалізована через низку взаємозумовлених ***завдань*:**

– проаналізувати наявний рівень сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу ;

– підібрати діагностичний інструментарій дослідно-експериментальної роботи відповідний структурі фізичної підготовки майбутніх офіцерів до занять з бойового хортингу ;

– провести початковий (констатувальний) та контрольний зрізи рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу курсантів контрольної і експериментальної групи;

– впровадити у навчально-виховний процес експериментальної групи інноваційну методику навчання бойового хортингу у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів ;

– апробувати педагогічні умови формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів до занять з бойового хортингу ;

– охарактеризувати кількісні та якісні зміни в рівні фізичної підготовки майбутніх офіцерів за допомогою методики навчання з бойового хортингу курсантів контрольної і експериментальної групи;

– проаналізувати ефективність запропонованої інноваційної методики навчання з бойового хортингу системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Реалізація визначених завдань вимагала відповідної організації етапів дослідно-експериментальної роботи.

2.1.1. Теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел

В ході дослідження науково-методичної літератури аналізувалася сукупність знань, які розкривають особливості розвитку фізичної підготовки майбутніх офіцерів за допомогою методики навчання з бойового хортингу у освітньому процесі спрямованому на формування у курсантів потреби до здорового способу життя, фізичного самовдосконалення та особистісного підходу до фізичної культури і спорту ,його функції, зокрема у системі фізичної підготовки, а також роль у ньому модельних характеристик фізичної підготовленості. При цьому основна увага акцентувалася:

1) на виявленні поняття про фізичну підготовку , її складових, а також ретроспективному аналізі систем контролю за результатами фізичної підготовленості засобами бойового хортингу;

2) на розкритті сучасних теоретико-методичних підходів щодо визначення модельних характеристик фізичної підготовленості майбутніх офіцерів за допомогою методики навчання з бойового хортингу .

2.1.2. Психодіагностичний метод

у нашому дослідженні відноситься до сучасних методів експериментального дослідження, що дає змогу отримувати точні кількісні і якісні характеристики досліджуваних індивідуальних психічних властивостей особистості з дотриманням основних вимог розроблення і використання діагностичних методик.

Тест «САН» (самопочуття, активність, настрій) (див. дод А)

Респондентам пропонується відповісти на 26 запитань, спрямовані на визначення стану власного здоров'я. На кожну відповідь запитання потрібно відповісти: «Так» чи «Ні». На 27 питання: «Як ви оцінюєте свій стан здоров'я?» пропонуються такі оцінки – «добрий», «задовільний», «поганий».

Обробка результатів. На перші 26 питань з негативними відповідями для респондента нараховується 1 бал, якщо позитивні – 0 балів. Підсумкова цифра дає кількісну самооцінку здоров'я студента. Якщо на останнє питання дані відповіді: «поганий», «дуже поганий» – додається 1 бал. Підраховується загальна сума балів. Підсумкова величина індексу самооцінки здоров'я дасть кількісну характеристику здоров'я, що дорівнює 0 при «ідеальному» здоров'ї і 28 – при «дуже поганому».

Інтерпретація результатів щодо рівнів сформованості здоров'я відповідає таким показникам:- 0 – 7 балів – добрий (високий) рівень;- 8 – 13 балів – середній (базовий) рівень;- 14 – 20 балів – задовільний (середній) рівень;- 21 – 27 балів – незадовільний (низький) рівень.

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс)

(див. дод. Б)

Методика спрямована на визначення мотиваційної спрямованості особистості на досягнення спортивних успіхів у системі фізичної підготовки

майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Досліджуваних просять відповісти на 41 питання. Перед виконанням методики досліджуваним давалась інструкція: «На кожний пункт анкети можливі 2 відповіді: «так» чи «ні».

Обробка результатів. При обробці результатів спочатку підраховується кількість балів за кожну відповідь на питання, а потім підраховується загальний сумарний показник.

Інтерпретація результатів. Після підрахунку балів визначаються рівні мотивації досягнення за наступною градацією:

- від 1 до 10 балів – низький рівень мотивації до успіху;
- від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації до успіху;
- від 17 до 20 балів – помірно високий рівень мотивації до успіху;
- понад 21 бал – дуже високий рівень мотивації до успіху.

2.1. 3 Педагогічне тестування.

Педагогічне тестування у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу використовувалось для оцінки впливу на рівень фізичної підготовленості майбутніх офіцерів які приймали участь в експериментальному дослідженні. Для вибору показників, які характеризують фізичну підготовленість, ми спирались на сучасні комплексні діагностики, що використовуються на заняттях з бойового хортингу у ВВЗВ та які застосовуються в практиці фізичної культури. При виборі тестів для оцінки дослідження рухових здібностей керувалися методологічними підходами, відображеними у працях фахівців галузі фізичного виховання. Використання системи тестування дало можливість індивідуально діагностувати фізичну підготовленість та контролювати ефективність фізичного виховання. Тести для визначення спеціальної фізичної підготовленості відбиралися з урахуванням існуючих рекомендацій у спеціальній літературі їх відповідності основним положенням теорії тестів.

Педагогічне тестування проводилось у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу під час обстеження розвиненості фізичних якостей на заняттях у спортивних секціях(секція

бойового хортингу) та секціях загальної фізичної підготовки. Проведене тестування дало інформацію про фізичний стан майбутніх офіцерів та їх фізичний розвиток, здоров'я і фізичну працездатність, а також фізичну підготовленість за тестами і нормативами, за допомогою яких оцінювали рухові здібності: силу, швидкість, спритність і гнучкість.

Методика «Карта оцінки фізичної підготовки майбутніх офіцерів» (Див.дод.В)

В процесі дослідження були проведено тестування у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Авторський опитувальник, який дозволяє охарактеризувати комплексний стан фізичної готовності курсантів на засадах самооцінки, взаємооцінки та експертного оцінювання. Встановлює сформованість результативно-рефлексивного компоненту фізичної підготовки майбутніх офіцерів

Рівень прояву досліджуваних якостей визначається як середнє арифметичне 4-х оцінок. Максимально можлива кількість балів – 60, мінімально – 15. із рівнями фізичної підготовки майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності ми, відповідно, співвіднесли: *15-26 балів – нульовий рівень; 27-38 балів – низький рівень; 39-50 балів – середній рівень; 51-60 балів – високий рівень.*

Результати опитування за представленою картою у сукупності з результатами інших психологічних методик дають можливість виділити оптимальний, достатній, критичний, недостатній рівні.

Методика «Оцінка рівня фізичної підготовленості курсантів» (Див.дод.Д)

В процесі дослідження були проведено тестування у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу за стандартною (згідно до навчальної програми) [27] та експериментальною тестовою методикою. Стандартна батарея тестів складалася: *з підтягування на перекладині; підйом силою на перекладині* ; *комплексною силовою вправою*; *бігу на 100 м; бігу на 1км* .

2.1. 4. Педагогічний експеримент

Стосовно окресленого алгоритму побудови педагогічного експерименту, розкриємо сутність виконання кожної окремої вимоги в контексті теми досліджуваної роботи.

Відповідно нами було підібрано діагностичний інструментарій педагогічного експерименту, який дозволяє виміряти та проаналізувати отримані результати рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Характеристика обраних методів емпіричного дослідження подана у табл. 2.2.

З метою обґрунтування ефективності експериментальної методики, у процесі дослідження було проведено педагогічний експеримент, який складався з трьох етапів [34, 67,71,72, 85].

На першому (констатувальному) – було отримано первинні данні щодо системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу.

На другому (формувальному) – розроблялася експериментальна методика тестування та встановлювалися модельні характеристики до неї; визначалося місце вказаної методики у загальній системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу ; педагогічні умови формування навчання бойового хортингу у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів

На третьому (порівняльному) – порівнювалися результати педагогічного експерименту, формулювалися відповідні висновки.

2.1.7.Методи математичної статистики.

Статистична обробка результатів досліджень. Обробка результатів досліджень проводилась за критерієм t-Стьюдента[14,17,] Для автоматизації обчислювальних процедур використовувалась програма MS Excel з пакету Mick Windovs XP та пакети прикладних програм «Sportstart», «Автоматизоване робоче місце», «Statgraph».

Таблиця 2.2

Характеристика методик експерименту з формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу

Методика	Завдання	Зв'язок з критеріями і компонентами фізичної готовності
Тест «САН» (самопочуття, активність, настрій)	Оцінити функціональний стан курсантів як якісну характеристику, що складається із трьох основних складових: самопочуття, активність, настрій. Самопочуття включає в себе характеристики, які відображають силу, здоров'я, втому; активність об'єднують показники руху, швидкості і темпу протікання функцій і психічних процесів; настрій включає характеристики емоційного стану. Відповідає особистісному компоненту фізичної підготовки майбутніх офіцерів.	Відповідає особистісному компоненту фізичної підготовки , курсантів, розкривається через ціннісно-мотиваційний і цільово-результативний критерії, опосередковується виявленням таких показників як: наявність особистісних якостей, необхідних офіцеру; особливості самоконтролю та самооцінки та ін.
Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Элерса	Виявити переважаючі мотиви у діяльності курсантів: потреба в досягненнях, є ключовим через уведення у запропоновану інноваційну методику формування фізичної підготовки і методустворення ситуації успіху. Відповідає змістовно-діяльнісному та особистісно-мотиваційному компонентам фізичної готовності.	Визначає сформованість змістово-діяльнісного й особистісно-мотиваційного компонентів фізичної підготовки , виявляється за допомогою практично-перетворювального і цільово-результативного критеріїв через такі показники: характеристика мотивів досягнення успіху.
Оцінка рівня фізичної підготовленості курсантів	Оцінити рівень розвитку основних фізичних якостей під час поточного та залікового контролю. Розкриває змістовно-діяльнісний компонент фізичної підготовки майбутніх офіцерів.	Встановлює сформованість змістово-діяльнісного компоненту фізичної підготовки , розкривається цільово-результативним і практично-перетворювальним критеріями
Карта оцінки фізичної підготовленості майбутніх офіцерів	Авторський опитувальник, який дозволяє охарактеризувати комплексний стан фізичної підготовки курсантів на засадах самооцінки, взаємооцінки та експертного оцінювання. Встановлює сформованість результативно-рефлексивного компоненту фізичної підготовки майбутніх офіцерів.	Встановлює сформованість змістово-діяльнісного компоненту фізичної підготовки , розкривається когнітивно-інформаційним, практично-перетворювальним і творчо-рефлексивним критеріями через сукупність показників: рівень володіння професійними знаннями; рівень знань форм і метододів ефективної організації навчальної і професійної діяльності; сформованість професійних умінь, навичок та ін.

2.2. Организация дослідження .

Кваліфікована робота виконувалося у декілька етапів впродовж 2021–2023 рр.

Експериментальна база дослідження.

Дослідження проведено: в Державному податковому університеті (Навчальна лабораторія фізичної реабілітації, ерготерапії та спорту, факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту , кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я) та в Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного(Навчально-науковому інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій, кафедир фізичного виховання). На констатувальному етапі участь в експерименті брали 125 курсантів, на етапі формувального експерименту – 136 (69 курсантів КГ і 67 – ЕГ) та 15 осіб науково-педагогічного складу і командирів курсантських підрозділів ВВНЗ.

На першому етапі (вересень 2021 р.- грудень 2022р .) були визначені мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження, напрями щодо їх реалізації, вибрана відповідна методика дослідження. За відмічений період вивчено і проаналізовано спеціальну літературу вітчизняних і іноземних авторів, яка освітлює педагогічні і соціальні аспекти системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу, а також теоретико-методичних підходів до визначення модельних характеристик фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Результати першого етапу дозволили визначити спектр невивчених питань щодо модельних характеристик розвитку фізичних якостей у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу.

На другому етапі (січень 2022р. – серпень 2022 р.). Констатувальний (початковий) етап експерименту і був спрямований на:вивчення методики роботи викладача фізичної підготовки вищого військового навчального закладу та виявлення шляхів підвищення її ефективності; розробку структури фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу ; обґрунтування

педагогічних умов формування системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу; вдосконалення діагностичного інструментарію педагогічного експерименту;виявлення стану сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів в процесі занять бойовим хортингом .

На третьому етапі (вересень 2022 р. – грудень 2022 р.) відбувався педагогічний експеримент (*формувальний етап експерименту*) передбачав упровадження інноваційної методики формування системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу у навчально-виховний процес експериментальної групи.

При цьому уточнювалася та набувала науково-теоретичного забезпечення інноваційна методика формування системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу; впроваджувалися методи, методичні прийоми та перевірялись педагогічні умови формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності засобами бойового хортингу ; розвивалися професійні уміння та навички викладання фізичної підготовки на засадах виділених теоретичних підходів.

На четвертому етапі (січень 2023 р. – лютий 2023 р.) – Підсумково-результативний етап експерименту - дозволив узагальнити результати формувального етапу експерименту; кількісно і якісно проаналізувати результати впровадження інноваційної методики навчання бойового хортингу в системи фізичної підготовки майбутніх офіцерів у навчально-виховний процес експериментальної групи; провести перевірку одержаних результатів методами математичної статистики; проаналізувати, узагальнити й оформити результати дослідження; формулювались висновки до експериментального дослідження, оприлюднювалися його результати.

РОЗДІЛ 3.

ОБГРУНТУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАННЯ БОЙОВОМУ ХОРТИНГУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.

3.1. Педагогічні умови формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів.

Для визначення педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів ми розглянули обґрунтування методики формування фізичної готовності курсантів як складний комплекс заходів щодо організації й управління навчальним процесом у ВВНЗ; як введення інновацій у зміст та науково-методичне забезпечення фізичної підготовки як навчального предмета, інтегрованого у загальний зміст професійної підготовки військових фахівців; як засіб контролю за рівнем сформованості фізичної готовності [137]. Процес проектування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів можна розглядати на науково-теоретичному, технологічному й суто методичному рівні.

На *науково-теоретичному* рівні обґрунтування педагогічних умов формування фізичної готовності ми розглядаємо як залучення до цієї методики здобутків педагогіки, дидактики і психології у вигляді науково-теоретичних підходів, описаних у п. 1.1. До найважливіших науково-теоретичних положень, що детермінують обґрунтування педагогічних умов, ми віднесли такі:

– особистість майбутнього офіцера є не лише об’єктом, але й суб’єктом педагогічного процесу;

– організація фізичної підготовки курсанта передбачає не лише прямий вплив на його фізичний стан та фізичну активність, а й створення умов для фізичного саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації;

– рівень сформованості фізичної готовності майбутнього офіцера корелює з рівнем сформованості у нього ситуації успіху засобами бойового хортингу ;

– фізична підготовка майбутнього офіцера – це компонент педагогічного супроводу його особистості в оволодінні основами військово-професійної компетентності й підготовленості до майбутньої служби;

– ефективність процесу формування фізичної готовності залежить від практично-професійної спрямованості змісту фізичної підготовки як навчального предмета засобами бойового хортингу;

– формування навчанню з бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів передбачає введення інновацій у науково-теоретичний контекст цієї проблеми.

На *технологічному рівні* обґрунтування педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ виявляється як моделювання процесу науково-методичного забезпечення, його планування й організаційно-управлінської діяльності викладачів. Тому ефективність формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів залежить від рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників ВВНЗ, їх організаційного, виховного, комунікативного, контрольно-оцінного й діагностичного потенціалу.

На *методичному* рівні обґрунтування педагогічних умов формування фізичної готовності засобами бойового хортингу пов’язане з плануванням процесу фізичної підготовки майбутніх офіцерів, а також добором, структуруванням, трансформуванням змісту процесу фізичної підготовки на всіх її рівнях.

Таким чином, аналіз наукової літератури та стану сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу дає можливість виділити такі головні *педагогічні умови:*

1. Побудова процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час занять з бойового хортингу на засадах особистісно-орієнтованого підходу

2. Відповідність рівня кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ.

3. Достатнє навчально-методичне й матеріально-спортивне забезпечення процесу формування фізичної майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

4. Моніторинг процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час занять з бойового хортингу фізичної готовності

5. Створення в навчально-виховному процесі ситуацій успіху.

Отже, однією з найважливіших педагогічних умов реалізації методики формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингом вважаємо «навчання у співробітництві», тобто *побудову процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час занять бойовим хортингом на засадах особистісно-орієнтованого підходу.*

Багатогранність фізичної підготовки як чинника оптимізації формування професійної готовності визначається, на нашу думку, необхідністю всебічного розвитку курсантів й забезпечення високого рівня сформованості їх фізичних якостей. Формування фізичної готовності майбутніх офіцерів з урахуванням особистісно орієнтованого підходу повинно бути спрямовано на:

– забезпечення необхідного рівня сформованості фізичних якостей військового фахівця, набутих ним знань, умінь та навичок збереження й зміцнення здоров’я;

– залучення курсантів до систематичних занять з фізичної підготовки, а також до спортивно-масової діяльності під час військово-професійної підготовки;

– запобігання засобами фізичної підготовки соціально дезадаптованими формам поведінки, формуванні натомість соціальної активності.

Одною умовою ефективності фізичної підготовки курсантів у ВВНЗ є особистісна характеристиками випускників шкіл, у тому числі і їх фізичний розвиток. Як свідчать статистично-аналітичні матеріали, якість добору

першокурсників у вищі військові навчальні заклади безпосередньо детермінує зниження якісних характеристик – медичних, психологічних, фізичних – майбутнього офіцерського складу Збройних Сил України. Для 60% абітурієнтів характерними є хронічні захворювання, виявлені медичними комісіями (для порівняння: в Сполучених Штатах – близько 9%) [52]; психічні відхилення – у 19%. Три чверті юнаків призовного віку мають рівень фізичної підготовленості нижчий за мінімальний. Зрозуміло, що можливості добору кращих за фізичними якостями абітурієнтів до ВВНЗ суттєво знижені.

Виділена нами педагогічна умова *урахування особистісного потенціалу у формуванні фізичної підготовки майбутніх офіцерів* ґрунтується на тому, що він є основою досягнення курсантами необхідного рівня фізичної готовності за умови актуалізації вказаного потенціалу. Особистісно-орієнтований підхід у формуванні фізичної готовності передбачає також здійснення достатніх діагностичних заходів, які давали можливість вчасно реагувати на індивідуально-особистісні характеристики майбутнього військового фахівця.

Наступною педагогічною умовою є *відповідний рівень кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ,* який забезпечує фізичну підготовку майбутніх офіцерів, вимогам до фізичної готовності військового фахівця. Значна частина науково-педагогічних працівників ВВНЗ мають досить високу науково-практичну кваліфікацію і тому можуть будувати процес фізичної підготовки не стереотипно (методом спроб і помилок), а інноваційною, за допомогою науково обґрунтованого творчого вибору форм і методів фізичної підготовки майбутніх офіцерів.Такі науково-педагогічні працівники реалізують науково-дослідницький тип реалізації оптимальних варіантів фізичної підготовки майбутніх військових фахівців.

На рівень кваліфікації науково-педагогічних працівників з фізичної підготовки впливає їх науково-методичний рівень і науково-методичне забезпечення фізичної підготовки як навчального предмета, а також стан матеріально-технічної бази ВВНЗ, на основі якої будується процес формування фізичної підготовки фахівців.

Науково-педагогічні працівники впроваджують на заняттях методику фізичної підготовки курсантів, яка являє собою сукупність взаємопов'язаних методів і методичних прийомів викладання фізичної підготовки.

Методи фізичної підготовки – це певні способи вирішення конкретних завдань з формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів, а методичні *прийоми* – це структурні компоненти відповідних методів фізичної підготовки. Відповідно до класифікацій методів навчання у фізичній підготовці як один із варіантів можливо виділити чотири групи методів: методи навчання, методи розвитку, методи виховання, методи злагодження спільних дій військовослужбовців.

Достатнє навчально-методичне й матеріально-спортивне забезпечення процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Цю педагогічну умову ми обрали спираючись на дослідження В. Романчука та С. Романчука [142], які встановили, що головними чинниками, які визначають необхідність уведення інновацій у методику фізичної підготовки майбутніх офіцерів, є:

– фактична відсутність типових програм з фізичної підготовки з урахуванням специфіки вищого військового навчального закладу;

– нестача методичних розробок з фізичної підготовки військових спеціалістів з урахуванням їхнього фаху;

– низький рівень матеріально-технічного й організаційного забезпечення фізичної підготовки майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингу.

Під час формування фізичної підготовки майбутнього офіцера засобами бойового хортингу відбуватися процес *методичної корекції* змісту і форм фізичної підготовки із залученням інновацій та доцільним використанням традиційних форм і методів фізичної підготовки для досягнення оптимального навчально-виховного результату у вигляді сформованої фізичної готовності.

Як педагогічна умова – *моніторинг процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час навчання бойовим хортингом* – передбачає:

– оцінку якісних і кількісних показників сформованості фізичної готовності курсантів;

– визначення рівня якості навчальних програм, стандартів та критеріїв фізичної підготовленості майбутніх військових фахівців;

– обґрунтування рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу, який забезпечує фізичну підготовку курсантів;

– виявлення стану науково-дослідних робіт у галузі фізичної підготовки майбутніх військових фахівців.

Структуру моніторингу фізичної підготовки курсантів під час навчально-виховного процесу у ВВНЗ подано на рис.2.1.

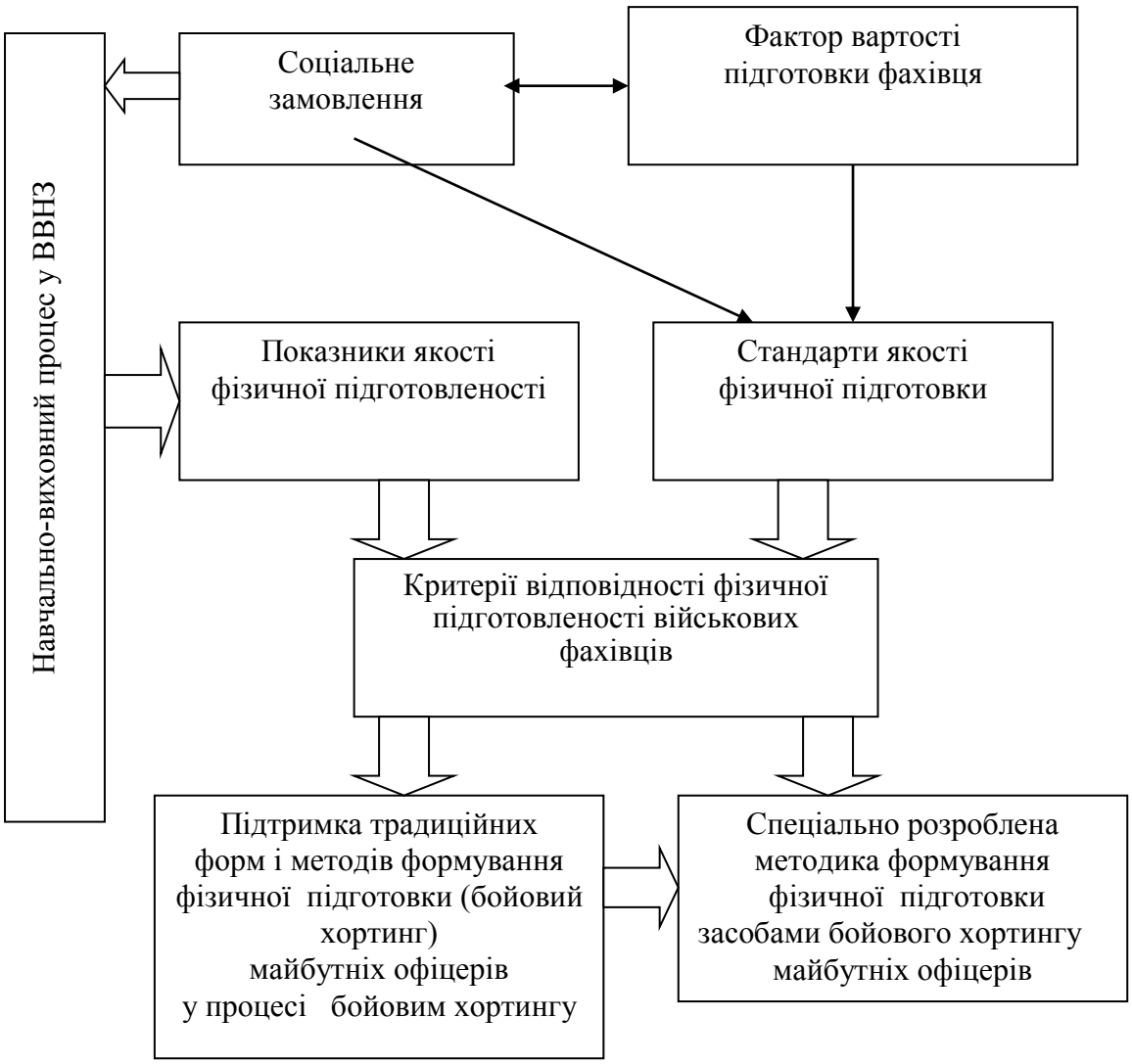

Рис. 2.1. Структура системного моніторингу фізичної підготовки майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингом у ВВН, як базова психолого- педагогічна умова ефективності процесу навчання

Створення в навчально-виховному процесі ситуацій успіху. Ця педагогічна умова ґрунтується на теоретичних засадах акмеологічного підходу, описаного нами в п.1.1. Акмеологічний підхід дозволяє розглядати професійну підготовку фахівців як процес досягнення вершинного успіху («акме»). Таким акмеологічним результатом можна вважати і загальні результати професійної підготовки у ВВНЗ, і опосередковано-професійні досягнення (наприклад, формування культури здоров'я, здорового способу життя майбутнього офіцера, що формуються на заняттях з фізичної підготовки) [95]. Досягнувши «акме» у процесі професійної підготовки, курсант може вважатися компетентним випускником ВВНЗ, здатним на рівні засвоєних знань та набутих умінь і навичок здійснювати професійну діяльність на засадах реалізації професійних компетенцій. Ми вважаємо, що створення ситуації успіху позначається, насамперед, на формуванні таких базових компетенцій майбутнього офіцера: діяльнісній, комунікативній, інформаційній, регуляторній [54].

Виділяючи такі підходи до розуміння проблеми формування ситуації успіху, зазначимо, що важливе значення має розгляд цієї проблеми на паралелі «успіх – невдача» або «успіх – неуспіх». У деяких наукових працях (С. Гришина) розглядається протиріччя між «ситуацією ризику» та «ситуацією успіху» як необхідну й достатню умову особистісного й професійного зростання майбутнього офіцера у ході його навчання у вищому військовому навчальному закладі [51].

Кожна молода людина, яка навчається у ВВНЗ, тою чи іншою мірою прагне успіху. Закономірним є той факт, що сама сутність успіху для кожного з майбутніх офіцерів виявляється особливою. Тому є сенс

говорити про персоніфіковані характеристики ситуації успіху в навчальній діяльності курсантів. Для однієї категорії майбутніх офіцерів успіх – це набуття певних атрибутів соціального престижу; для іншої – реалізація власного «Я» під час вивчення окремих дисциплін, наприклад, фізичної підготовки; для третіх – побудова вдалої кар'єри у майбутній професійній діяльності, підвалини якої закладаються під час навчання у ВВНЗ; для четвертої – ефективне спілкування та можливість створення успішної сім'ї. За визначенням науковців А. Бєлкін [12], С. Панюкова [121], успіх – це вдале досягнення бажаної мети.

Ми визначаємо ситуацію успіху у формуванні фізичної підготовки майбутніх офіцерів як цілеспрямоване поєднання комплексу технологічних прийомів, які сприяють усвідомленому включенню кожного курсанта в спеціально організовану діяльність, спрямовану на набуття здорового та фізично активного стилю життя залежно від індивідуально-типологічних особливостей особистості майбутнього офіцера. Ситуація успіху складається не лише на основі урахування нахилів курсантів до певного виду навчальної діяльності, але й навчання новим видам діяльності на заняттях з фізичної підготовки шляхом уведення інноваційних форм і методів роботи з ними з боку науково-педагогічних працівників ВВНЗ.

Ситуація успіху оптимально формується у спеціально організованому просторі педагогічного супроводу, коли майбутні фахівці усвідомлюють і визначають логіку самозміни, будують для себе нову модель поведінки і діяльності, реалізують власні програми і проекти для досягнення життєво важливих цілей.

Таким чином, виділені в роботі педагогічні умови формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів ґрунтуються на аналізі науково-теоретичної бази досліджуваної нами проблеми. Проектування методики формування фізичної готовності курсантів ми розглядаємо як складний комплекс заходів щодо організації й управління навчальним процесом у ВВНЗ; як уведення інновацій у зміст та науково-

методичне забезпечення фізичної підготовки як навчального предмета, інтегрованого у загальний зміст професійної підготовки військових фахівців; як засіб створення системи контролю за рівнем сформованості фізичної готовності. Головними рівнями проектування педагогічних умов формування фізичної готовності нами визначено науково-теоретичний, технологічний, методичний.

2.2. Методика формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів .

При розробці методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів Відповідно до структури фізичної готовності,в якій теоретично обґрунтовано три компоненти (особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний, оцінно-рефлексивний), ми поділили процес фізичної підготовки курсантів на три складові, які відповідають трьом завданням, що забезпечують реалізацію провідної мети запропонованої методики – формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності.

Тобто, на рівні особистісно-мотиваційного компоненту завданням методики виступає створення умов для формування фізичної готовності курсантів як сукупності цінностей, мотивів, цілей, потреб, особистісних рис, фізичних, навчальних і професійних здібностей.

На рівні змістово-діяльнісного компоненту поставленим завданням виступає забезпечення якісної професійної підготовки курсантів як суми двох показників: фізичної готовності та професійної компетентності.

На рівні оцінно-рефлексивного компоненту нашим завданням було розвивати здатність курсантів до оцінки результатів військово-професійної та фізичної підготовки.

Таким чином, *цільовий компонент* методики формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу охоплює провідну

мету професійної підготовки курсантів та реалізовується через вирішення сукупності завдань навчально-виховного процесу.

Отже, сформульований цільовий компонент методики, на нашу думку, відповідає компонентам фізичної підготовки засобами бойового хортингу та забезпечує ефективне отримання очікуваного результату – зростання рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів Окрім того, цільовий компонент реалізується запровадженням педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів , їх взаємозв'язок показано на рис. 2.2.

Організаційний компонент методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів виражається через сукупність педагогічних умов, обґрунтованих у теоретичному розділі дисертаційного дослідження. Варто відзначити, що запропоновані педагогічні умови формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів повністю відповідають завданням запропонованої методики, оскільки прямо забезпечують формування відповідно особистісного, змістово-діяльнісного та оцінно-рефлексивного компонентів фізичної готовності курсантів ВВНЗ.

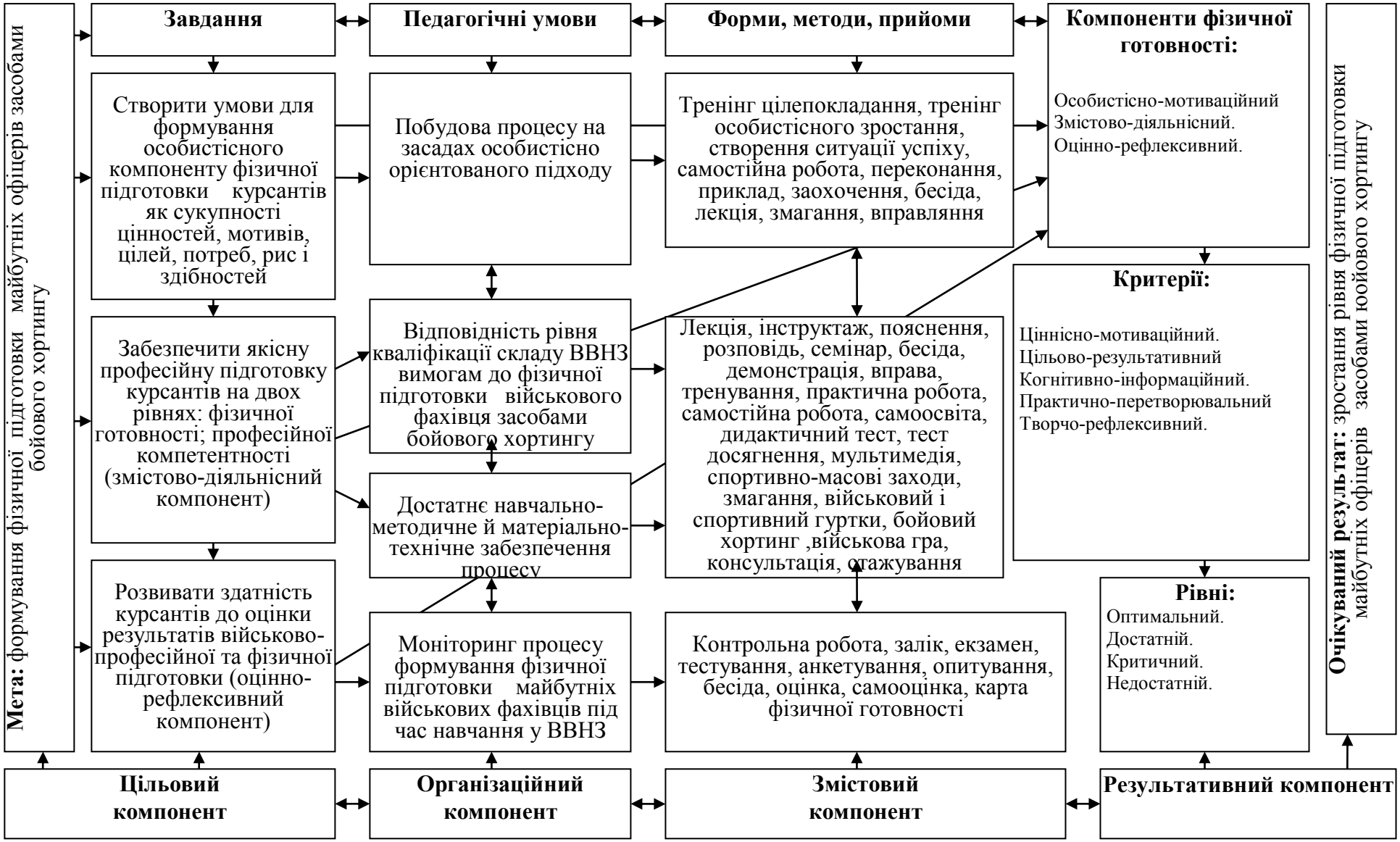

Мета: формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу
Завдання
Педагогічні умови
Форми, методи, прийоми
Компоненти фізичної готовності:
Особистісно-мотиваційний
Змістово-діяльнісний.
Оцінно-рефлексивний.
Створити умови для формування особистісного компоненту фізичної підготовки курсантів як сукупності цінностей, мотивів, цілей, потреб, рис і здібностей
Побудова процесу на засадах особистісно орієнтованого підходу
Тренінг цілепокладання, тренінг особистісного зростання, створення ситуації успіху, самостійна робота, переконання, приклад, заохочення, бесіда, лекція, змагання, вправляння
Забезпечити якісну професійну підготовку курсантів на двох рівнях: фізичної готовності; професійної компетентності (змістово-діяльнісний компонент)
Відповідність рівня кваліфікації складу ВВНЗ вимогам до фізичної підготовки військового фахівця засобами бойового хортингу
Лекція, інструктаж, пояснення, розповідь, семінар, бесіда, демонстрація, вправа, тренування, практична робота, самостійна робота, самоосвіта, дидактичний тест, тест досягнення, мультимедія, спортивно-масові заходи, змагання, військовий і спортивний гуртки, бойовий хортинг ,військова гра, консультація, стажування
Критерії:
Ціннісно-мотиваційний.
Цільово-результативний
Когнітивно-інформаційний.
Практично-перетворювальний
Творчо-рефлексивний.
Достатнє навчально-методичне й матеріально-технічне забезпечення процесу
Розвивати здатність курсантів до оцінки результатів військово-професійної та фізичної підготовки (оцінно-рефлексивний компонент)
Моніторинг процесу формування фізичної підготовки майбутніх військових фахівців під час навчання у ВВНЗ
Контрольна робота, залік, екзамен, тестування, анкетування, опитування, бесіда, оцінка, самооцінка, карта фізичної готовності
Рівні:
Оптимальний.
Достатній.
Критичний.
Недостатній.
Очікуваний результат: зростання рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами юойового хортингу
Цільовий компонент
Організаційний компонент
Змістовий компонент
Результативний компонент

Рис. 2.2. Взаємозв'язок компонентів методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів

Змістовий компонент методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів охоплює комплекс форм, методів і прийомів організації фізичної підготовки у ВВНЗ відповідно поставленим цілям і завданням педагогічного експерименту.

На рис. 2.2. методи штучно поділені на три групи задля досягнення наочності можливості їх використання при формуванні окремих компонентів фізичної підготовки курсантів. Однак у навчально-виховному процесі під час експериментального навчання вони використовувалися комплексно, оскільки, на нашу думку, усі компоненти формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки курсантів діалектично пов'язані між собою: зміна (зростання або спадання) одного компонента викликають відповідні зміни в інших компонентах і загалом рівня фізичної підготовки .

Уважаємо за доцільне виділити три напрями формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки курсантів під час професійної підготовки:

– **виховний** (формування особистісно-мотиваційного компоненту) – тренінг цілепокладання, тренінг особистісного зростання, створення ситуації успіху, самостійна робота, переконання, приклад, заохочення, бесіда, лекція, змагання, вправляння;

– **навчальний** (формування змістово-діяльнісного компоненту) – лекція, інструктаж, пояснення, розповідь, семінар, бесіда, демонстрація, вправа, тренування, практична робота, самостійна робота, самоосвіта, дидактичний тест, тест досягнення, мультимедія, спортивно-масові заходи, змагання, військові і спортивні гуртки, спортивний гурток з бойового хортингу, військова гра, консультація, стажування;

– **контрольний** (формування оцінно-рефлексивного компоненту фізичної готовності) – залік, екзамен, індивідуальні контрольні завдання, спортивні змагання, тестування, анкетування, опитування, бесіда, оцінка, самооцінка, карта фізичної готовності.

При плануванні, організації та проведення занять з фізичної підготовки з елементами бойового хортинга у структуру навчальних занять обов'язково повинні входити усі три зазначені напрями.

Крім того, зростання фізичної підготовки можливе при введенні позанавчальних занять, тренінгів і спецкурсів, спрямованих на розвиток зазначених компонентів з елементами бойового хортингу .

Результативний компонент методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів співвідноситься із цільовим компонентом методики і є описанням очікуваного результату впровадження розроблених педагогічних умов у процес професійної підготовки курсантів експериментальної групи. Дослідно-експериментальна робота спрямована на визначення ефективності педагогічних умов шляхом якісної і кількісної оцінки відповідності результативного компоненту очікуваному результату дослідження. Опис та оцінка очікуваного результату була б неможлива без визначення критеріїв і показників сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортинг.у

Розглянемо більш детально методи, які використовувалися нами у професійній підготовці курсантів під час експериментального навчання.

Аналіз проблеми дослідження дозволяє виокремити головні підходи до обґрунтування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів . Зміна освітніх парадигм, що зумовлює постійне розширення поглядів на навколишній світ, який змінюється під впливом кризи і соціально-економічних умов існування сучасного суспільства, вимагає подолання обмеженості технологічних підходів, що зважають тільки на специфіку фізкультурно-спортивних взаємозв'язків, і адаптації передових ідей суміжних галузей знань, які дозволяють збагатити теорію і практику фізичного виховання принципово новими ефективними розробками [112].

Обґрунтування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів має враховувати єдність і взаємозв'язок її функціонального, ціннісного, діяльнісного, результативного

аспектів змісту, що є основою розуміння її інтеграційної, людинотворчої, духовно-фізичної сутності [113].

Обґрунтування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів покликане якомога повніше акумулювати (інтегрувати) міждисциплінарний і багатоаспектний характер наукових знань про фізичну культуру людини і суспільства, аналіз генезиси якої засвідчує про чітко виражену тенденцію зростання духовних начал в її сфері. Це виявляється в переході від медико-біологічних аспектів її вивчення до педагогічних, психологічних, соціологічних, культурологічних, філософським і іншим, є основними при вивченні людини. Тобто має місце зсув аспектів знань від біологічного до соціального, від фізичного до духовного, з організму на особистість, що природним чином нівелює переважання того або іншого компоненту (біологічного або соціального), врівноважує їх, вимагає розглядати їх у синергетичній єдності.

Під час обґрунтування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів доцільно брати до уваги сучасне нетрадиційне розуміння сутності фізичних вправ (основного елементу фізкультурної діяльності) і їх великих потенційних можливостей в розвитку одночасно як організму, так і особистості вихованця, тобто у формуванні цілісної людини безпосередньо в навчально-виховному процесі.

У дослідженнях останніх років вони визначаються як рухова дія у єдності її моторної і духовної сторін, як єдність моторно-виконавчих (операційних механізмів), пізнавальних, проектно-смислових, емоційно-оцінних аспектів Наголошується, що при освоєнні рухової дії саме до початку (а не в результаті) її виконання в просторі групової духовної практичної діяльності, що включає обмін (взаємні «відносини») сенсами і цінностями, пов’язаними з системою пізнавальних, акмеологічних, оцінних, корегувальних та інших дій, і відбувається становлення суб’єктів навчально-тренувального процесу.

У цих процесах під час освоєння фізичної вправи (в рамках занять з бойового хортингу) з її потребнісно-мотиваційною ланкою) і виявляється

повною мірою людинотворча функція фізичної культури, пов'язана з розвитком не тільки фізичних якостей і формуванням рухових умінь і навичок здобувачів вищої освіти і курсантів, але і культурою їх мислення, уяви, відчуттів, художньої творчості тощо. Це свідчить про те, що розвиток фізичних здібностей людини є невіддільним від функціонування її особистісних характеристик, більше того – визначається ними. Сама ж рухова дія виступає лише як засіб (а не самоціль) самоудосконалення людини.

Обґрунтування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів може бути ефективно реалізоване за умови переведення взаємин всіх учасників навчального процесу із об’єктно-суб’єктної форми в суб’єкт-суб’єктну взаємно мотивовану творчу діяльність, де курсанти перетворюються з об'єкта в суб'єкт свого самоудосконалення, що пов’язане з оволодінням ними основами фізкультурної діяльності.

Методика формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки курсантів має базуватися на сучасних психолого-педагогічних теоріях:

- системної організації процесу навчання; керування процесом навчання;
- оптимізації процесу навчання;
- поетапного формування розумових дій; теорії проблемного навчання;
- теорії ігор;
- теорії діяльності й особистості.

Забезпечити виконання завдань методики дає можливість використання *загальнодидактичних принципів навчання (*науковості; системності; свідомості й активності; індивідуального підходу; доступності; міцності знань, навичок і умінь), а також *специфічних принципів:(принцип рівних можливостей досягнення позитивного результату при різних базових рівнях, принцип врахування індивідуальних психолого-фізичних особливостей, принцип накопичувальної системи оцінки)*, що пов’язані із специфікою військово-професійної діяльності, принципом комплексного формування професійно

важливих якостей майбутнього офіцера. При цьому загальнодидактичні та специфічні принципи, зміст, методи, засоби навчання, форми організації, а також критерії та методи оцінки методики становлять нерозривне ціле професійно спрямованого педагогічного процесу.

Отже, важливість інтеграційного підходу до спортивно-гуманістичного виховання молоді та формування методики навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів , полягає у:

– вирішенні комплексу взаємозв'язаних завдань з педагогічній корекції не тільки знань, але й емоційно-ціннісного та нормативно-поведінкового компонентів ставлення курсантів до спорту;

– використанні комплексу методів, пов’язаних не тільки з інформаційно-роз’яснювальною роботою, але й з організацією спортивних змагань, підготовкою до них;

– комплексному, у використанні форм, засобів і методів спортивної освіти курсантів і їх виховання засобами бойового хортингу

Таким чином, розглянуті вище концептуальні положення методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів пов’язані з пізнанням особливостей багатоаспектної діяльності людини у сфері фізичної культури у зв'язку з освоєнням широкого спектру її цінностей

Отже, представлено у дослідженні методика формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовленості майбутніх офіцерів вміщує 4 компоненти (цільовий, організаційний, змістовий і результативний) і базується на теоретично обґрунтованих педагогічних умовах. Представлені методи і педагогічні умови було впроваджено у процес професійної підготовки курсантів експериментальної групи на формувальному етапі дослідження, який підпорядкований меті і завданням.

3.3Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту.

У розділі представлена і проаналізована динаміка зміни рівнів фізичної підготовки майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингом після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи; розкрито зміни у особистісно-мотиваційному, змістово-діяльнісному та оцінно-рефлексивному компонентах фізичної підготовки курсантів ВВНЗ.

Дослідження було проведено на базі Державного податкового університету (Навчальна лабораторія фізичної реабілітації, ерготерапії та спорту, факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту , кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я) та на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного(Навчально-науковому інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій, кафедир фізичного виховання).

На констатувальному етапі участь в експерименті брали 125 курсантів, на етапі формувального експерименту – 136 (69 курсантів КГ і 67 – ЕГ) та 15 осіб науково-педагогічного складу і командирів курсантських підрозділів ВВНЗ.

Особистісно-мотиваційний компонент фізичної підготовки досліджувався нами засобами тестової методики «САН», контрольної та експерементальної груп майбутніх офіцерів. Всі курсанти до формувального та після формувального етапу дослідно-експерементальної роботи були протестовані згідно тестової методики «САН». Результати тестування показані у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Результати тестування «САН» курсантів експериментальної і контрольної груп до і після проведення формувального етапу (ФЕ) педагогічного експерименту, у абсолютних величинах і %

Шкали	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експеременту		після експеременту		до експеременту		після експеременту	
	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
Самопочуття								

Норма	0	14,9	2	64,2	4	20,5	15	21,9
Відхилення	57	85,1	24	35,8	54	79,5	42	78,1
Активність								
Норма	21	31,3	51	77,6	22	32,9	28	41,1
Відхилення	46	68,7	15	22,4	46	67,1	39	58,9
Настрій								
Норма	23	34,3	48	73,1	24	35,6	26	38,4
Відхилення	44	65,7	18	26,9	44	64,4	41	61,6

Найнижчі показники на констатувальному (початковому) етапі педагогічного експерименту в обох групах були виявлені за шкалою «Самопочуття». Зміни в показниках експериментальної групи після формувального етапу зображено на рис. 2.3.

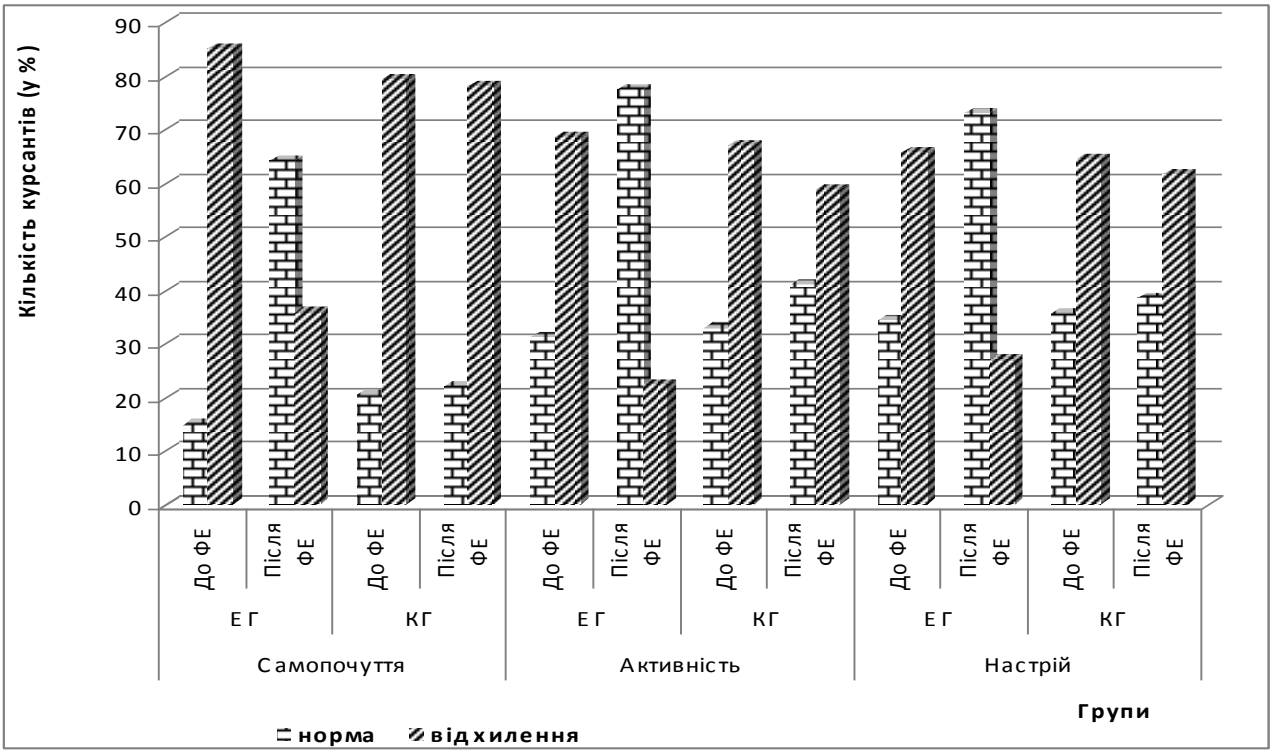

Рис. 2.3. Динаміка особистісного компоненту фізичної підготовки майбутніх офіцерів, у % після формувального етапу педагогічного експерименту

З рис. 2.3. видно, що після формувального етапу дослідно-експериментальної роботи рівень нормального самопочуття курсантів експериментальної групи зріс з 14,9% до 64,2%, активності – з 31,3% до 77,6%, настрою – з 34,3% до 73,1%. Показники контрольної групи за результатами

повторного тестування змінилися незначно: у середньому +4%. Таким чином, уведення у процес викладання фізичної підготовки курсантів ВВНЗ інноваційної методики навчання бойовому хортингу на засадах психолого-педагогічних умов формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів дозволив підвищити рівень їх самопочуття, активності та настрою, покращити загальний психологічний клімат навчального процесу, зменшити втомлюваність, розчарування, тощо.

Оскільки одним із ключових методів запропонованої інноваційної методики виступав метод створення ситуації успіху під час проведення занять з бойового хортингу, то нами очікуються зміни в мотивації курсантів до досягнення успіху в майбутній військово-професійній діяльності, результати висвітлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Рівень мотивації на досягнення успіху курсантів експериментальної і контрольної груп до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту, у абсолютних величинах і %

Рівень мотивації успіху	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експеременту		після експеременту		до експеременту		після експеременту	
	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
Низький	5	7,5	0	0	6	8,2	6	9,6
Середній	34	50,7	22	32,8	32	47,9	35	52,1
Поміркований	26	38,8	36	55,2	26	38,4	21	31,5
Високий	2	3,0	8	12,0	4	5,5	5	6,8

Як видно з табл. 2.4 та рис. 2.4, високий рівень мотивації на досягнення успіху в експериментальній групі зріс до 12% (тобто в 4 рази); в контрольній групі – до 6,8%. У експериментальній групі після проведення формувального етапу педагогічного експерименту відбулося переміщення досліджуваних з низького рівня мотивації до успіху (7,5% на констатувальному етапі) до середнього та поміркованого (рис. 2.4.).

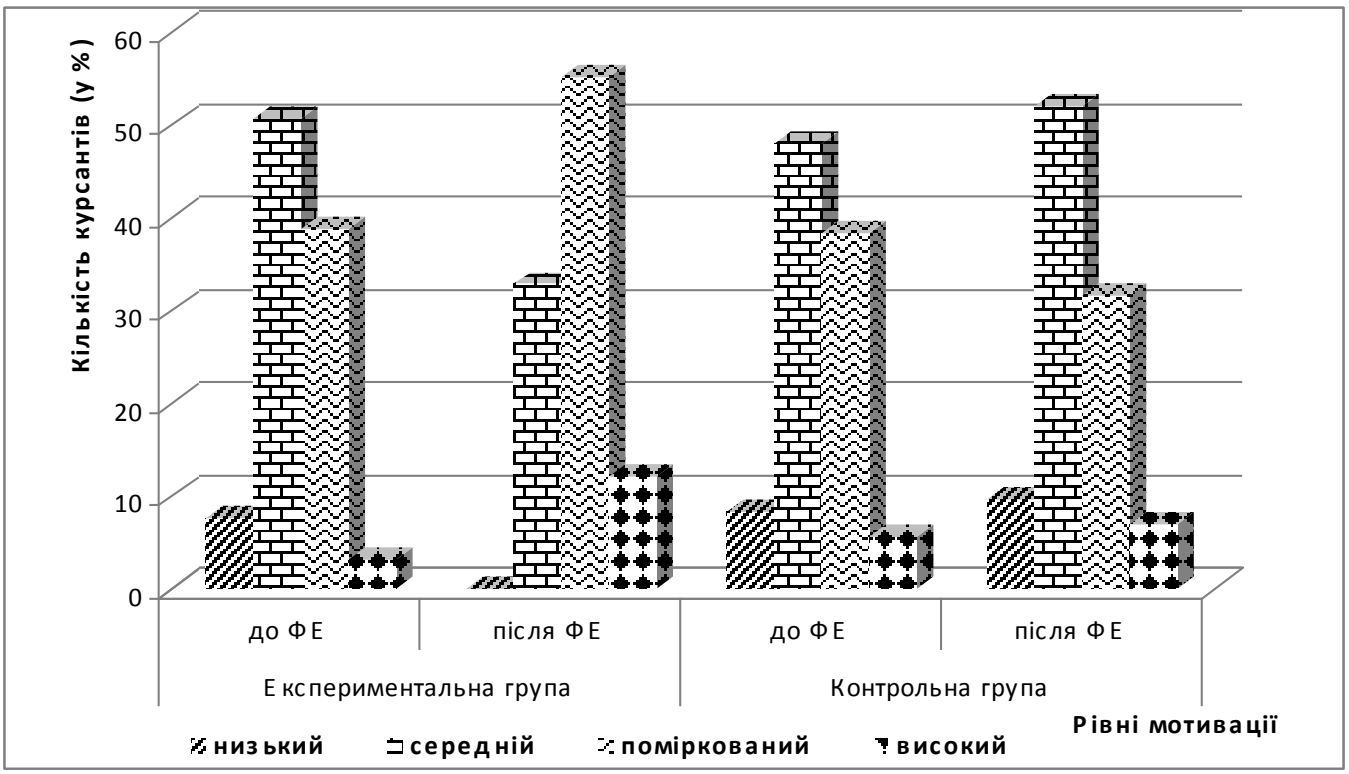

Рис. 2.4. Динаміка мотивації досягнення успіху курсантів, у % після формувального етапу педагогічного експерименту

У контрольній групі перерозподіл курсантів за рівнями мотивації до успіху носить за деякими шкалами навіть негативний характер, а саме: понизилися показники поміркованого рівня (до 31,5%), зросли – низького рівня (до 9,6%). Ми пояснюємо це, по-перше, змінами особистісного характеру – тобто зростанням втоми, напруги, незадоволення, небажання виконувати заплановану діяльність; по-друге – незначним використанням потенціалу створення ситуації успіху у процесі професійної підготовки курсантів контрольної групи.

Нами також була висунута робоча гіпотеза, що впровадження у процес викладання фізичної підготовки системи педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу фізичної підготовки майбутніх офіцерів дозволить підвищити рівень їх фізичної підготовленості.

Результати повторного контрольного оцінювання представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Рівень фізичної підготовленості курсантів експериментальної і контрольної груп до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту, у середніх значеннях

Назви вправ та одиниці виміру	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експеременту		після експеременту		до експеременту		після експеременту	
	х	бал	х	бал	х	бал	х	бал
Підтягування, к-ть	9,8	24,5	17,6	38,3	10,1	25,3	14,3	31,1
Підйом силою, к-ть	6,5	18,4	14,6	32,3	6,9	19,5	10,1	23,1
Комплексна силова вправа, к-ть за хв.	60,2	39,1	66,8	45,8	58,9	38	60,4	39,4
Біг (100 м), у с.	14,60	31	14,12	31,9	14,63	31,1	14,38	29,2
Біг (1000 м) у хв.	3,57	22,5	3,20	35	3,50	25	3,38	29

Як видно з табл. 2.5., середні показники виконання контрольних вправ з фізичної підготовки курсантів експериментальної групи після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи із впровадження інноваційної методики формування навчання бойового хортингу фізичної підготовки майбутніх офіцерів змінилися на краще: кількість підтягувань зросла до 17,6 раз, підйомів силою – до 14,6 раз, комплексної силової вправи – до 66,8 раз за хвилину. Зміни також відбулися у нормативах з бігу: середні результати зменшилися для 100 м – до 14,12 с., для 1000 м. – до 3,20 хв.

Динаміка аналогічних показників контрольної групи значно нижча за інтенсивністю.

Одним з найменш виявлених на констатувальному етапі компонентів фізичної готовності був оцінно-рефлексивний, який досліджувався за допомогою карти оцінки фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу .

Було виявлено, що переважна більшість курсантів негативно оцінює рівень своєї фізичної підготовки. Результати повторного опитування представлені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Результати опитування за картою оцінки фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту, у абсолютних величинах і %

Рівень оцінки	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експеременту		після експеременту		до експеременту		після експеременту	
	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
Нульовий	4	6,0	1	1,5	6	8,2	5	6,9
Низький	39	58,2	9	13,4	35	50,7	32	47,9
Середній	21	31,3	45	68,7	24	37,0	26	39,7
Високий	3	4,5	11	16,4	3	4,1	4	5,5

Таким чином, як видно з табл. 2.6., показники оцінки рівня фізичної підготовки у експериментальній групі перерозподілилися: високий рівень фізичної готовності після формувального етапу педагогічного експерименту відчувають 16,4% майбутніх офіцерів (проти 5,5% досліджуваних контрольної групи), середній – 68,7% (в порівнянні з 39,7% курсантів контрольної групи) (рис. 2.5.).

Такий перерозподіл курсантів з групи з нульовим і низьким рівнем оцінки власної готовності до середнього і високого є одним із свідчень ефективності впровадженої інноваційної методики та педагогічних умов. Показники самооцінки контрольної групи практично не змінилися.

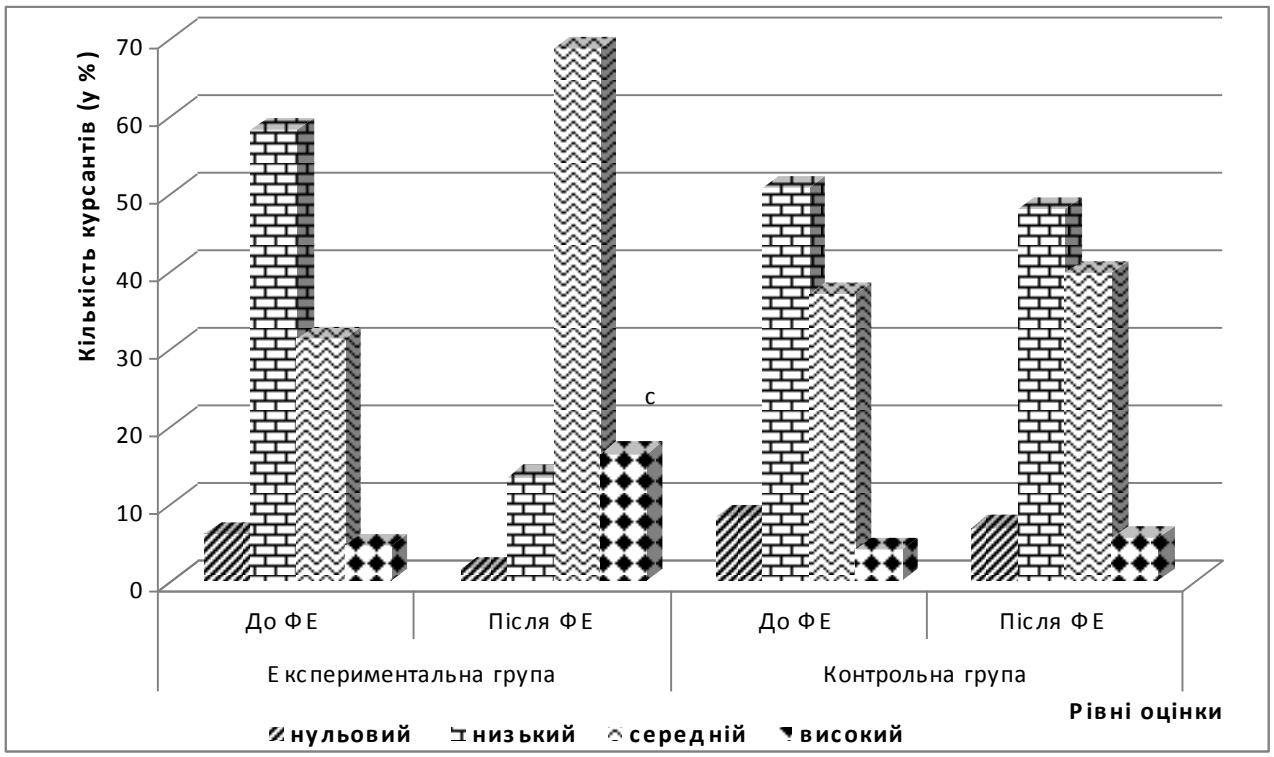

Рис. 2.5. Динаміка оцінки рівнів готовності досліджуваних експериментальної і контрольної груп, у % після формувального етапу педагогічного експерименту

За результатами усіх проведених методик на основі виділених критеріїв та показників усі досліджувані курсанти були розподілені на групи з недостатнім, критичним, достатнім і оптимальним рівнями фізичної підготовки засобами бойового хортингу. Результати розподілу цих рівнів після формувального етапу педагогічного експерименту представлені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Рівні фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу до і після проведення формувального етапу педагогічного експерименту, у абсолютних величинах і %

Рівень готовності	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експеременту		після експеременту		до експеременту		після експеременту	
	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%	а. в.	%
Недостатній	3	4,5	0	0	4	5,5	3	4,1
Критичний	29	43,3	8	11,9	19	28,8	22	32,9
Достатній	33	49,2	31	47,8	42	61,6	38	56,2
Оптимальний	2	3,0	27	40,3	3	4,1	5	6,8

Динаміка переміщення курсантів з рівня на рівень зображена на рис. 2.4.

З рис. 2.6. видно, що після впровадження запропонованої методики формування навчання бойовому хортингу у системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів та відповідної системи педагогічних умов кількість курсантів експериментальної групи з оптимальним рівнем фізичної готовності зросла до 40,3%. У контрольній групі показники цього рівня фізичної готовності залишилися на рівні 6,8%.

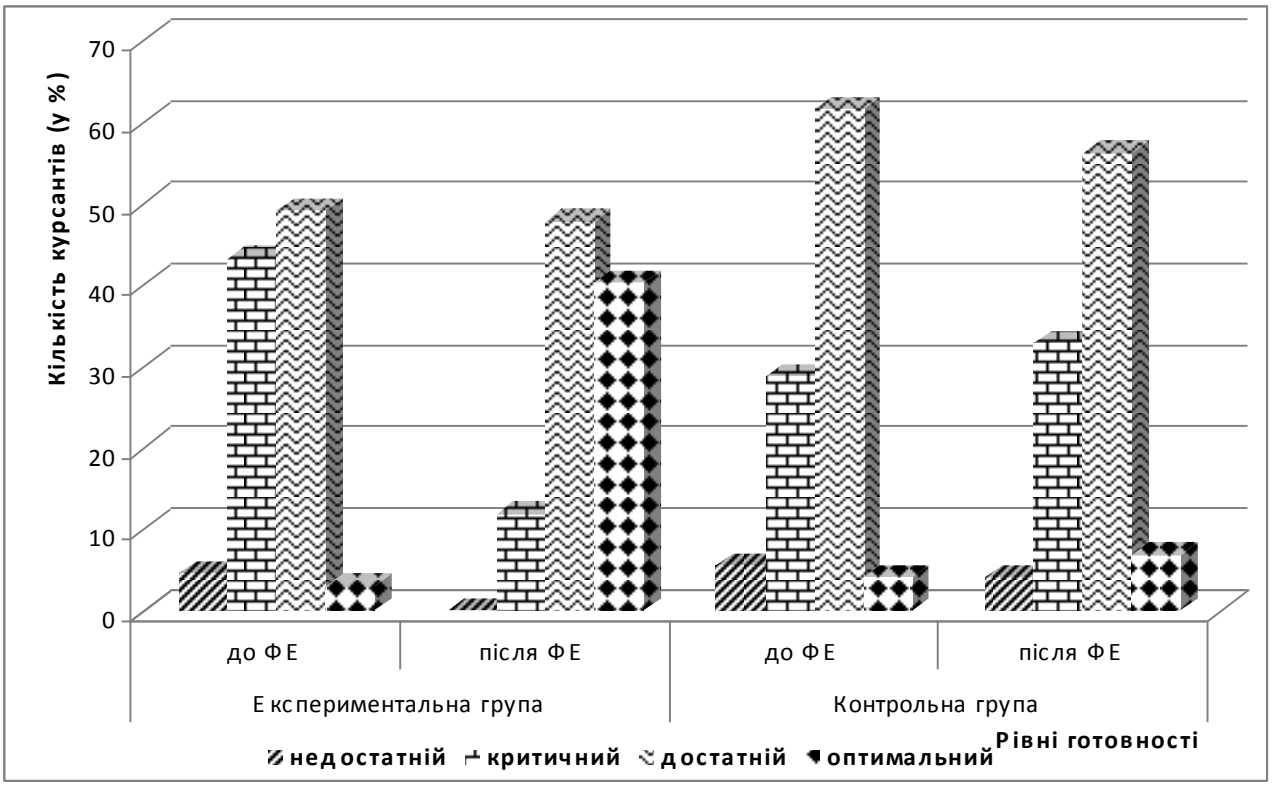

Рис. 2.6. Динаміка рівнів фізичної готовності майбутніх офіцерів у процесі занять бойовим хортингом , у % після формувального етапу педагогічного експерименту

Як видно з рис. 2.6. недостатній рівень фізичної підготовки після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи у курсантів експериментальної групи відсутній, у досліджуваних контрольної групи становить 4,1% респондентів; критичний рівень фізичної готовності у експериментальній групі зменшився з 43,3% до 11,9%.

Таким чином, отримані після формувального етапу експерименту результати дослідної роботи засвідчили ефективність впровадження у процес викладання фізичної підготовки курсантів ВВНЗ інноваційної методики та педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу в системі

фізичної готовності майбутніх офіцерів через стрімке зростання показників особистісно-мотиваційного та оцінно-рефлексивного компонентів готовності, та поступове – змістово-діяльнісного.

На нашу думку, одержані результати дослідно-експериментальної роботи підтверджують гіпотезу ефективності впровадження удосконаленої методики та педагогічних умов її реалізації у навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх офіцерів різних спеціальностей для підвищення їх рівня фізичної підготовки засобами бойового хортингу . На основі результатів дослідження нами підготовлено методичні рекомендації щодо методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів , які подаємо у вигляді алгоритму навчальної діяльності викладача:

Методичні рекомендації по формуванню навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів

(алгоритм роботи викладача)

1. Визначення рівня фізичної підготовленості на початковому періоді (семестрі) навчання та прогнозований результат після завершення етапу навчання;

2. Ознайомлення з системою організації фізичної підготовки у ВВНЗ та вправами, які будуть вивчатись в поточному семестрі;

3. Постановка завдань курсантам для самостійної оцінки вихідного рівня фізичної підготовленості та прогнозуємого кінцевого результату;

4. Визначення для кожного курсанта вправ в яких він може досягти найкращих результатів;

5. Розробка індивідуальних методичних вказівок для тренування профілюючих вправ;

6. Залучення курсантів до систематичних занять в спортивних секція;

7. Підготовка спортивної бази відповідно до тематики занять та кількості курсантів;

8. Проведення занять з постійною зміною умов виконання вправ, що змінюють складність та ступінь небезпеки;

9. Проведення оцінки рівня фізичної підготовленості не тільки абсолютних результатів а приросту від вихідного рівня.

10. Порівняння прогнозованих результатів самооцінки курсантів з результатами поточного контролю;

11. Підсумкова оцінка фізичної підготовленості складається з абсолютних показників, приросту та заохочувальних балів (заняття в спортивних секціях, участі в спортивних змаганнях, виконання спортивних розрядів, зайняті призові місця тощо).

Отже аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту підтверджують гіпотезу ефективності впровадження удосконаленої методики та педагогічних умов її реалізації у навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх офіцерів різних спеціальностей для підвищення їх рівня фізичної підготовки засобами бойового хортингу

Висновки до розділу 3

1. У розділі обґрунтовано педагогічні умови методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів , а саме: побудова процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час занять з бойового хортингу на засадах особистісно орієнтованого підходу, з метою формування у майбутніх військових фахівців мотивації до досягнення успіху; рівень кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ, який забезпечує фізичну підготовку майбутніх офіцерів, що відповідає вимогам формування фізичної підготовки військового фахівця; достатнє навчально-методичне й матеріально-технічне забезпечення процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ; моніторинг

формування фізичної підготовки майбутніх військових фахівців під час навчання у ВВНЗ.

2. У процесі фізичної підготовки курсантів виділено три складові, які відповідають трьом завданням, що забезпечують реалізацію провідної мети запропонованої методики – формування фізичної готовності майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу. Тобто, на рівні особистісно-мотиваційного компоненту завданням методики відповідає створення умов для формування фізичної підготовки курсантів як сукупності цінностей, мотивів, цілей, потреб, особистісних рис, фізичних, навчальних і професійних здібностей. На рівні змістово-діяльнісного компоненту поставленим завданням виступає забезпечення якісної професійної підготовки курсантів як суми двох показників: фізичної підготовки та професійної компетентності. На рівні оцінно-рефлексивного компоненту нашим завданням було розвивати здатність курсантів до оцінки результатів військово-професійної та фізичної підготовки.

3. За результатами формувального етапу дослідно-експериментальної роботи рівень нормального самопочуття курсантів експериментальної групи зріс з 14,9% до 64,2%, активності – з 31,3% до 77,6%, настрою – з 34,3% до 73,1%. Показники контрольної групи за результатами повторного тестування змінилися незначно: у середньому +4%. Високий рівень мотивації на досягнення успіху в експериментальній групі зріс до 12% (тобто в 4 рази); в контрольній групі – до 6,8%. Також у експериментальній групі після проведення формувального етапу педагогічного експерименту відбулося переміщення досліджуваних з низького рівня мотивації до успіху (7,5% на констатувальному етапі) до середнього та поміркованого. Середні показники виконання вправ з елементами бойового хортингу, що характеризують рівень фізичної підготовленості курсантів експериментальної групи після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи достовірно покращились: кількість підтягувань зросла на 7,8 раза, що становить 79%, в контрольні групі – 4,2 раза, що становить 41%; підйомів силою – на 8,1 раза, що становить 120%, в контрольні групі – 3 раза, що становить 46,3%; комплексної

силової вправи – на 6,6 раза за хвилину, що становить 11% в контрольні групі – 1,5 раза, що становить 2,5%. Зростання результатів також відбулося у бігових вправах: середні результати покращились на дистанції бігу 100 м – на 0,58 с., що становить 4%, в контрольні групі – 0,25с., що становить 1.8%; на дистанції бігу на 1000 м. – на 0,37хв., що становить 11% в контрольні групі – 0,12хв, що становить 3,5%. Рівень розвитку фізичних якостей у курсантів експерементальної групи достовірно кращі порівнюючи з контрольною що свідчить про ефективність запропонованої методики. Показники оцінки рівня готовності у експериментальній групі перерозподілилися так: високий рівень фізичної готовності після формувального етапу педагогічного експерименту відчувають 16,4% майбутніх офіцерів (проти 5,5% досліджуваних контрольної групи), середній – 68,7% (в порівнянні з 39,7% курсантів контрольної групи). Після впровадження запропонованої методики формування навчання бойового хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів та відповідної системи педагогічних умов кількість курсантів експериментальної групи з оптимальним рівнем фізичної готовності зросла до 40,3%. У контрольній групі показники цього рівня фізичної готовності залишилися на рівні 6,8%. Недостатній рівень фізичної підготовки після проведення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи у курсантів експериментальної групи відсутній, у досліджуваних контрольної групи він становить 4,1%; критичний рівень фізичної готовності у експериментальній групі зменшився з 43,3% до 11,9%.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження проблеми формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів дало можливість сформулювати такі загальні висновки.

1. Проведено аналіз визначальних наукових підходів до вирішення проблеми формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів,а саме : синергетичного, діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, соціально-педагогічного, особистісно-орієнтованого. Доведено, що поєднання означених підходів несе певне змістово-функціональне навантаження як теоретичні конструкти, за допомогою яких визначено специфіку об'єкта і предмета дослідження. Під фізичною підготовкою майбутнього офіцера розуміємо професійно-особистісне новоутворення майбутнього військового фахівця, що формується у процесі фізичної підготовки,засобами бойового хортингу,який забезпечує можливість сформувати у майбутніх офіцерів ситуацію успіху і реалізувати її в процесі професійного становлення й самовдосконалення під час військової служби. Результати констатувального експерименту показали, що 40,7% курсантів першого курсу володіють недостатнім та критичним рівнями фізичної готовності до професійної діяльності.

2. На основі аналізу літературних джерел розкрито сутність і структуру фізичної підготовки майбутнього офіцера засобами бойового хортингу . ЇЇ компонентами визначено: особистісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний, оцінно-рефлексивний. Відповідно до структури фізичної підготовки визначено компоненти методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки: цільовий, організаційний, змістовий та результативний. Цільовий компонент спрямований на формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу охоплює провідну мету професійної підготовки курсантів. Організаційний компонент виражається через сукупність обраних педагогічних умов. Змістовий

компонент охоплює комплекс форм, методів і прийомів організації навчання на заняттях бойовим хортингом у ВВНЗ. Результативний компонент є описом очікуваного результату впровадження методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів.

3. Обґрунтовано такі педагогічні умови формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів : побудова процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів під час занять бойовим хортингом на засадах особистісно-орієнтованого підходу; відповідний рівень кваліфікації науково-педагогічного складу ВВНЗ; достатнє навчально-методичне й матеріально-спортивне забезпечення процесу формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу ; моніторинг процесу формування фізичної готовності майбутніх військових фахівців; створення у навчально-виховному процесі ситуацій успіху. Їх застосування забезпечило дієвість методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів .

Критерії та показники сформованості фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу відповідають компонентам методики формування фізичної підготовки курсантів і включають: цільово-результативний; ціннісно-мотиваційний; когнітивно-інформаційний; практично-перетворювальний; творчо-рефлексивний критерій. Представлений комплекс критеріїв та показників дав підстави виділити чотири рівні фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу : оптимальний; достатній; критичний; недостатній.

4. Процес проектування методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів розглядали на науково-теоретичному, технологічному й методичному рівнях.

На *науково-теоретичному* рівні обґрунтування педагогічних умов формування фізичної підготовки розглядали на основі педагогічних підходів. На *технологічному* рівні обґрунтування проводили через моделювання

процесу науково-методичного забезпечення, його планування й організаційно-управлінської діяльності викладачів. На *методичному* рівні було проведено планування процесу фізичної підготовки майбутніх офіцерів, а також добір, структурування, трансформування змісту процесу фізичної підготовки на всіх її рівнях. Методика формування фізичної підготовки в процесі занять бойовим хортингом курсантів передбачала наявність компонентів (*організаційний, змістовий, цільовий і результативний)*, які узгоджуються з компонентами фізичної готовності майбутніх офіцерів.

Впровадження методики формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів проводилось з врахуванням таких її особливостей: опора на методологічні знання у методиці фізичної підготовки засобами бойового хортингу; врахування єдності і взаємозв'язку функціонального, ціннісного, діяльнісного, результативного аспектів змісту методики викладання фізичної підготовки; інтеграція міждисциплінарного і багатоаспектного характеру наукових знань про фізичну культуру та бойовий хортинг в системі фізичного виховання ; сучасне нетрадиційне розуміння сутності фізичних вправ,з елементами бойового хортингу врахування тенденції посилення диференціації різних сфер культури на базі інтеграції способів дії на людину; переведення взаємин всіх учасників навчального процесу на суб'єкт-суб'єктну взаємно мотивовану творчу діяльність; використання сучасних психолого-педагогічних теорій.

5. Аналіз результатів педагогічного експерименту свідчить, що ефективність запропонованої методики і педагогічних умов формування навчання бойовому хортингу в системі фізичної підготовки майбутніх офіцерів на кінець експерименту в експериментальній групі вища, ніж у контрольній. Середні показники основних нормативів з фізичної підготовки курсантів за кількістю підтягувань, комплексної силової вправи, нормативах у бігових вправах значно зросли. Показники оцінки рівня фізичної готовності у експериментальній групі перерозподілилися: на високому рівні фізичної

готовності на закінчення експерименту в експериментальній групі перебували 16,4% майбутніх офіцерів (проти 5,5% досліджуваних контрольноїгрупи),середньому–68,7% (проти 39,7% курсантів контрольної групи). Кількість курсантів експериментальної групи з оптимальним рівнем фізичної підготовки зросла до 40,3%. У контрольній групі показники цього рівня фізичної готовності залишилися на рівні 6,7 %.

Дослідження не вичерпує усіх проблем формування фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами бойового хортингу . Потребують подальшого наукового дослідження питання системного забезпечення у ВВНЗ процесу формування професійної компетентності та окремих складових – різних видів підготовки майбутніх офіцерів. Іншим перспективним напрямком майбутніх досліджень може стати розробка покрокової методики формування фізичної підготовки курсантів засобами бойового хортингу у процесі проведення занять з фізичної підготовки та загальновійськових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Актуальные проблемы педагогики и психологии высшей военной школы / [под ред. А. В. Барабанщикова]. – М. : Воениздат, 1980. – 430 с.

2.**Андреев А. Н.** Оптимизация педагогического процесса по физической культуре военного авиационного-инженерного вуза : дисс. кандидата пед. наук : 13.00.01 / Александр Николаевич Андреев. - Ставрополь, 2005. –170 с.

3.**Анохин Е. В.** Формирование мотивации курсантов вузов к занятиям физической подготовкой как неотъемлемая часть повышения ее эффективности / Е. В. Анохин // Материалы открытой научно-методической конференции «Физическая подготовка военнослужащих». – К. : НУФВСУ, 2003. – С. 100–104.

4.**Антоненко Н. В.** Педагогика ноосферного развития / Н. В. Антоненко, М. В. Ульянова. – М. : Экон-Информ, 2007. – 220 с.

5.**Бабанский Ю. К.** Избранные педагогические труды / Бабанский Ю. К. – М. : Педагогика, 1989. – 557 с.

6.**Бабошина Е. Б.** Культуросообразные характеристики современной личности как ориетиры образования / Е. Б. Бабошина // Мир образования. – 2005. – №2. – С. 190–199.

7.**Бака М. М.** Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді : навч.-метод. посібник / М. М. Бака, В. П. Корж. – К. : ПВА «Книга пам’яті України», 2004. – С. 359–362.

8.**Балов А. Ш.** Физическая подготовка в Советской Армии и Военно-морском Флоте и ее роль в формировании личности воина : учебное пособие / А. Ш. Балов, В. В. Брынцев. – М. : Типография ВПА им. В. И. Ленина, 1974. – 130 с.

9.**Бальсевич В. К.** Перспективы развития общей теории и технологий спортивной подготовки и физического воспитания (методологический

аспект) / В. К. Бальсевич // Теория и практика физической культуры. / – 1999. – № 4. – С. 21–26.

10. **Барабанщиков А. В.** Основы военной психологии и педагогики / Барабанщиков А. В., Давыдов В. П., Феденко Н. Ф. – М. : Просвещение, 1988. – 271 с.

11. **Белинская Т. В.** Психологические составляющие развития ценностного отношения к здоровью у студентов педагогического вуза : дисс. … кандидата .пед. наук : 19.00.07 / Татьяна Владимирова Белинская. – Калуга, 2005. – 174 с.

12. **Белкин А. С.** Ситуация успеха. Как ее создать : Книга для учителя / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.

13. **Бикова О. В.** Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / О. В. Бикова. – К., 2001. – 21 с.

14. **Білоус Т. І.** Формування ціннісних орієнтацій в професійній військовій діяльності / Т. І. Білоус // Психологія. Збірник наукових праць. – Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Ч.ІІ., Вип. 2 (9). – С. 241–254.

15. Болонська декларація і її основні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.spbu.ru/News/edusem/bol.htm.

16. **Бородин Ю. А.** Взаимосвязь содержания и направленности специальной физической подготовки курсантов военно-учебных заведений ВУЗов ПВО и технической оснащенности войск / Ю. А. Бородин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / під ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХПІ), 2002. – № 28. – С. 40–69.

17. **Бородин Ю. А.** Особенности организации физической подготовки в высших военных учебных заведениях стран НАТО [Электронный ресурс] /

Ю. А. Бородин. – Режим доступа к ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ppmb/texts/2007-03/07byainc.pdf.

18. **Бородін Ю. А.** Эффективность физической подготовки в системе военно-профессионального обучения и пути ее повышения/ Ю. А. Бородин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ, 2003. – № 11. – С. 68–83.

19. **Бородін Ю. А.** Мотиваційні аспекти занять з фізичної підготовки і спорту курсантів військових навчальних закладів : навч. посіб. / Ю. А. Бородін, С. В. Романчук, В. М. Романчук. – Київ, 2006. – 111 с.

20. **Булатова М.** Здоров'я і фізична підготовленість населення України / М. Булатова, О. Литвин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К., 2004. – № 1. – С. 4–9.

21. **Бурлачук Л. Ф.** Психодіагностика : учебник для вузов / Л. Ф. Бурлачук. – СПб. : Питер, 2006. – 351с.

22. **Ваврик Р. В.** Розвиток професійної готовності викладачів загальновійськових дисциплін до педагогічної діяльності у вищих військових навчальних закладах : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04 / Руслана Василівна Ваврик. – К., 2005. – 328 с.

23. **Ваврик Р. В.** Структура професійної готовності викладачів ВВНЗ до педагогічної діяльності / Р. В. Ваврик // Військова освіта : зб. наукових праць. – 2003. – № 12. – С. 149–162.

24. **Валилин Е. Г.** Социальные проблемы военного образования / Е. Г. Валилин, О. Д. Мулява // Военная мысль. – 2001. – № 1. – С. 45–51.

25. **Варій М. Й.** Психолого-педагогічні основи розвитку навчально-пізнавальної і розумової діяльності курсантів (студентів) в процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі / М. Й. Варій // Активізація пізнавальної діяльності курсантів (студентів) у навчально-виховному процесі ВВНЗ : Матеріали наук.-практ. конференції. – Львів : Військовий інститут при ДУ «Львівська політехніка», 1998. – С. 10–33.

26. **Виленский М. Я.** Студент как субъект физической культуры / М. Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 10. – С. 2–5.

27. **Виленский М. Я.** Физическая культура в профессионально-ценностных ориентациях студентов и процесс их формирования: методология и теория / М. Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1982. – № 11. – С. 8–11.

28. **Вітвицька С. С.** Практикум з педагогіки вищої школи : Навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / Вітвицька С. С. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.

29. Военная педагогика / [под общ. ред. проф. А. В. Барабанщикова]. – М. : Воениздат, 1986. – 312 с.

30. Военная педагогика : [ученик для вузов / под ред. О.Ю. Ефремова]. – СПб. : Питер, 2008. – 640 с.

31. Военная психология и педагогика : учеб. пособие / [под ред. П. А. Корчемного, Л. Г. Лаптева, В. Г. Михайловского]. – М. : Совершенство, 1998.– 384 с.

32. **Волков В. А.** Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді : навчальний посібник / В. А. Волков. – К. : Знання України, 2004. – 81 с.

33. **Волков Н. И.** Биоэнергетические процессы при мышечной деятельности / Н. И. Волков // Физиология человека : Учебник для вузов физ. культуры и фак. физ. воспитания пед. вузов. – М., 2001. – С. 259–308.

34. **Волненко Ю. В.** Технология физической подготовки курсантов военного вуза, направленная на повышение готовности к профессиональной деятельности : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Ю. В. Волненко. – Хабаровск, 2008. – 26 с.

35. Воспитание психической устойчивости курсантов средствами и методами физической подготовки / Ю. А. Бородин, В. Б. Добровольский, С. В. Романчук, В. С. Таран // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. научн. тр. / под ред. С. С. Ермакова. – Х. : ХГАДИ (ХХПИ), 2003. – № 1. – С. 30–40.

36. **Выдрин В. М.** Физическая культура – вид культуры личности и общества (Опыт историко методологического анализа проблем) : [монография] / В. М. Выдрин. – 2-е изд., испр. и доп. – Спб. : ГАФК П.Ф. Лесгафта, 2004. – 153 с.

37. **Гагин Ю. А.** Становление и реализация индивидуальности субъектов педагогического процесса в образовании и спорте : дисс. … доктора пед. наук : 13.00.02 / Ю. А. Гагин. – СПб., 1997. – 430 с.

38. **Галімов Ю. А.** Психологічне прогнозування надійності діяльності офіцерів оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Ю. А. Галімов. – Хмельницький, 2004. – 18 с.

39. **Генов Ф.** Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена / Ф. Генов. – М. : Физкультура и спорт, 1971. – 245 с.

40. **Геращенко И. Г.** Роль инноваций в спортивной педагогике / И. Г. Геращенко, Ю. А. Зубарев, А. И. Шамардин // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 4. – С. 24–26, 39–42.

41. **Глазунов С. І.** Проблемы мотивации к физическому совершенствованию офицеров Вооруженных Сил Украины / С. І. Глазунов // Педагогіка, психологіята мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2007. – №1. – С. 16–20.

42. **Глассер У.** Школы без неудачников / У. Глассер. – М. : «Просвещение», 1991. – 71с.

43. **Гмурман В. Е.** Уточнение и систематизация понятий и терминов в педагогике / В. Е. Гмурман // Интегративные процессы в педагогической

науке и практике воспитания и образования. – М. : АПН СССР, 1983. – С. 21–29.

44. **Головня О. С.** Удосконалення нормативної системи оцінки фізичної підготовленості курсантів ВНЗ / О. С. Головня, О. М. Радкевич // Матеріали ІІ відкритої науково-методичної конференції «Фізична підготовка військовослужбовців». – К. : НУФВСУ, 2004. – С. 11–17.

45. **Гончаренко С. У.** Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

46. **Горбенко С. И.** Управление качеством подготовки специалистов в условиях стандартизации образования (на примере военно-инженерного вуза) : автореф. дис. на соискание науч. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / С. И. Горбенко. – Ставрополь, 2002. – 22 с.

47. **Горбунов С. А.** Роль физической культуры в совершенствовании умственной готовности к обучению и профессиональной деятельности [Электронный ресурс] / С. А. Горбунов, А. В. Дубровский // Научно-теоретический журнал. – 2002. – № 12.– Режим доступа к ресурсу : http://lib.sportedu.ru/press/tpfk/2002N12/p13-14.htm.

48. **Городов П. Н.** Оптимизация процесса воспитания в высшей военной школе / П. Н. Городов. – М. : ВПА, 1983. – 182 с.

49. **Гримак Л. П.** Неотложная аутопсихотерапия / Л. П. Гримак // Прикладная психология. – 1999. – № 6. – С. 85–91.

50. **Гринь Л. В.** Некоторые особенности организации физического воспитания студентов / Л. В. Гринь, П. А. Стешенко // Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях : сборник статей / под ред. проф.

С. С. Ермакова. – Харьков-Белгород-Красноярск, 2008. – С. 20–24.

51. **Гришина С. М.** От ситуации риска к ситуации успеха. Тренинг как способ формирования активной профессиональной позиции [Электронный

ресурс] / С. М. Гришина // IX ежегодная конференция РБА. – Новосибирск, 2004. – Режим доступа к ресурсу : www.rba.ru/novosib/konf/programm.html.

52. **Громико О.** До Європи – через демократизацію війська [Елекронний ресурс] / Громико О., Горбунов Д. // Народна армія. — Режим доступу до ресурсу : http://www.nbu.gov.ua/infan/arxiv/arxiv0/2007/05/04/.

53. **Грязнов І. О.** Теретико-методичні засади морального виховання майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / Ігор Олександрович Грязнов. – Тернопіль, 2006. – 470 с.

54. **Демин В. А.** Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин //Мониторинг образовательного процесса. – 2000. – № 4. – С. 34–42.

55. **Демьяненко Ю. К.** Проблемы совершенствования физической подготовки в системе военно-профессионального обучения / Ю. К. Демьяненко, В. А. Щеголев // Современные проблемы физической подготовки военнослужащих. – Л. : ВДКИФК, 1984. – С. 25–35.

56. **Деражне Ю.** Контроль в профессиональном обучении / Ю. Деражне // Специалист. – 1999. – № 4. – С. 29–31.

57. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти [Електронний ресурс] / Наказ Міністерства освіти і науки України 25.05.98 №188. — Режим доступу до ресурсу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0501-98.

58. **Деркач А. А.** Готовность к деятельности как акмеологический феномен : [монография] / Деркач А. А.**,** Селезнева Е.В., Михайлов О.В. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – 96 с.

59. **Джамгаров Т. Т.** Психология физического воспитания и спорта / Т. Т. Джамгаров. – М., 1979. – 244 с.

60. **Дигин С. Н.** Принципы работы военных учебных заведений ряда европейских стран / С. Н. Дигин // Коммуникационный процесс в вузе :

Материалы II Международной заочной научно-практической конференции. – Челябинск : ЧГАКИ, 2008. – С. 21–27.

61. **Діденко О. В.** Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Олександр Васильвич Діденко. – Хмельницький, 2005. – 172 с.

62. **Дорофеев В. А.** Сравнительная характеристика нормативов по физической подготовке зарубежных армий и ВС СССР / В. А. Дорофеев, С. А. Нестеров // Материалы УМЗ специалистов ФП и С войск ПВО. – Минск : МВИЗРУ, 1990. – С. 22–33.

63. ДСТУ 2293–99 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять ; Гігієнічна класифікація праці. Гігієнічні нормативи. ГН 3.3.5–3.3.8; 6.6.1–083–2001 р. Видання офіційне. – К., 2001.– 46 с

64. **Дубасенюк О. А.** Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.

65. **Дурай-Новакова К. М.** Формирование профессиональной готовности к педагогической деятельности / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 356 с.

66. **Дурыхин Е. В.** Некоторые аспекты профессионально-прикладной физической подготовки студентов в вузах строительного профиля / Е. В. Дурыхин, А. В. Дейкун, Б. Я. Гончаров // Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях : сборник статей / под ред. проф. С. С. Ермакова. – Харьков-Белгород-Красноярск, 2008. – С. 34–36.

67. **Дьяченко М. И.** Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

68. **Єрьоменко Е. А**. Хортинг – національний вид спорту України метод. посібник / Е. А. Єрьоменко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.

69. **Єрьоменко** Е. А. Тренування в хортингу : навч.-метод. посібник / Е. А. Єрьоменко. – К., 2009. – 227 с.

70. **Загвязинский В. И.** Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1982. – 160 с.

71. **Зайцев В. П.** Организационно-педагогический процесс по формированию оздоровительной культуры студентов / В. П. Зайцев, К. И. Коськов. – Белгород : БГТАСМ, 2004. – С. 282–286.

72. **Зайцев В. П.** Теория и практика в алгоритме научных исследований по физической культуре и спорту : [монографія] / В. П. Зайцев, С. И. Крамской. – Белгород : Изд-во БГТУ, 2008. – 202 с.

73. **Зимняя И. А.** Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

74. **Ильин Е. П.** Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб., Питер, 2002. – 508 с.

75. Инвайроментальная направленность физического воспитания и его место в системе ноосферного образования [Электронный ресурс] / Н.А. Олейник, Т.В. Бондаренко, В.П. Зайцев, С.И. Крамской. – Режим доступа : http://www.sportsscience.org/html/sconf080422.html.

76. **Калинина И. А.** Психологическая готовность студентов к профессиональной деятельности и ее взаимосвязь с успешностью обучения (на примере экономического вуза) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / И. А. Калинина. – Москва, 2007. – 24 с.

77. **Кальниш В. В.** К вопросу об определении понятий работоспособность и трудоспособность / В. В. Кальниш // Український журнал з проблем медицини праці. – 2009.– № 1(17). – С. 13–23.

78. **Карпов В. Ю.** Социально-личностное воспитание студентов в процессе физкультурно-спортивной деятельности : учебное пособие / Карпов В. Ю., Щеголев В. А., Щедрин Ю. Н. – Санкт-Петербург : ИТМО, 2006. – 250 с.

79. Керівництво та організація форм фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах : навчальний посібник / [Ю. А. Бородін, М. Ф. Пічугін, В. М. Романчук та ін.]. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2008. – 284 с.

80. **Ким С. В.** Валеолого-педагогическое обеспечение физкультурного образования в современной школе : автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика проффесионального образования» / С. В. Ким. – Санкт-Петербург, 2006. – 45 с.

81. **Коваль М. С.** Навчання у військових як військово-дидактичний процес / М. С. Коваль // Військова психологія і педагогіка : посібник / за заг. ред. М. Й. Варія. – Львів : Вид-во Сполом, 2003. – С. 400–458.

82. **Кокун О. М.** Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : [монографія] / О. М. Кокун. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.

83. **Колесник Н. Є.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04 / Наталія Євгенівна Колесник. – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2006. – 260 с.

84. Комплексна програма розвитку фізичної підготовки та спорту у Збройних Силах України на 1999-2005 роки. Затверджена Міністром оборони України 24 листопада 1998 року.

85. **Костюков В. В.** Физическое воспитание учащихся и синергетика / В. В. Костюков, О. Н. Костюкова // Физическая культура. – 2002. – № 2. – С. 14–21.

86. **Кубіцький С. О.** Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04 / Сергій Олегович Кубіцький. – К., 2002. – 208 с.

87. **Кубіцький С. О.** Специфіка педагогічної діяльності у вищому військовому навчальному закладі / С. О. Кубіцький // Соціалізація особистості. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 210–220.

88. **Кузьмина Н. В.** Профессионализм педагогической деятельности : методическое пособие / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – Санкт-Петербург–Рыбинск, 1993. – 54 с.

89. **Левченко С. М.** Особистісно орієнтоване виховання курсантів у навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу / С. М. Левченко // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 1. – С. 59–62.

90. **Лесгафт П. Ф.** Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Лесгафт. – М. : Педагогика, 1988. – 398с.

91. **Лесгафт П. Ф.** Труды комиссии по техническому образованию 1889-1890 г.г. / П. Ф. Лесгафт. – М. : ПБ, 1891. – 86 с.

92. **Литвинова О. В.** Использование здоровьесберегающих технологий в физическом воспитании молодежи / О. В. Литвинова, В. А. Семененко // Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях : сборник статей / под ред. проф. С. С. Ермакова. – Харьков-Белгород-Красноярск, 2008. – С. 88–90.

93. **Литвиновський Є. Ю.** Шляхи удосконалення професійної освіти військової еліти / Є. Ю. Литвиновський // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. : у 2-х ч. / за ред. Л. Л. Товажнянського та О. Г. Романовського. – Харків : НТУ «ХПГ», 2002. – Вип. 2, Ч. 2. – С. 371–375.

94. **Лияскин О. П.** Особенности охраны здоровья обучаемых в военном вузе [Электронний ресурс] / О. П. Лияскин. – Режим доступу до ресурсу : http://nakhodka.wl.dvgu.ru/forum/section3/3-18.htm.

95. **Максимова В. Н.** Акмеология: новое качество образования / В. Н. Максимова. – Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. – 99 с.

96. **Максимова Н. Ю.** Формування навичок здорового способу життя у дітей і підлітків / Н. Ю. Максимова, А. Й. Капська. – Київ : Ніка-центр, 2002, – 280 с.

97. **Маркова А. К.** Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.

98. **Маслова Н. В.** Ноосферное образование : [монография] / Н. В. Маслова. – М. : Инст-т холодинамики, 2002. – 338 с.

99. **Масягин В. П.** Военно-профессиональная подготовка офицеров ВМФ : психолого-педагогический аспект / В. П. Масягин // Военная мысль. – 2002. – № 5. – С. 61–63.

100. **Матвеев Л. П.** Вопросы формирования общетеоретических основ физической культуры и спорта / Л. П. Матвеев // Теор. и практ. физ. культ. – 1975. – № 11. – С. 65–70.

101. **Машталір А. М.** Формування творчих якостей майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.04 / Анатолій Миколайович Машталір. – Київ, 2006. – 205 с.

102. **Межуев А. В.** Готовность к обучению в военном вузе как психолого-педагогическая проблема / А. В. Межуев // Педагогика и жизнь : международный сборник научных трудов / под общ. ред. О. И. Кирикова. – Воронеж : ВГПУ, 2008. – Вып. 6. — С. 183–192.

103. Методика обучения студентов управлению своим психофизиологическим состоянием с помощью технических средств : [учеб. пособ.] / А. И. Киселев, Э. И. Борисов, Ф. Я. Верховский, А. Н. Лебяжьев. – М. : Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2001. – 21 с.

104. **Мороз А. Г.** Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуза : дисс. … доктора пед. наук : 13.00.04 / Александр Григорьевич Мороз. – К., 1983. – 430 с.

105. **Морозова Н.** Воспаряющий журавль : комплекс упражнений древнекитайской оздоровительной системы Цигун / Н. Морозова. – М., 1998. – С. 9–140.

106. **Москаленко Н.** Особливості формування інтересу дітей молодшого шкільного віку до занять фізичною культурою / Н. Москаленко //

Молода спортивна наука України. – Львів : НВФ «Українські технології», 2003. – Випуск №7. – С. 46–48.

107. **Мухін В. М.** Фізична реабілітація / В. М. Мухін. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 472 с.

108. Наказ міністра оборони України №202 від 26.04.2007 «Про вдосконалення планування та організації фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news.

109. Настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-2009). – К. : Міністерство оборони України, 2009. – 97 с.

110. **Нечепоренко Л. С.** Онтопедагогіка та інвайроментальна педагогіка / Л. С. Нечепоренко. – Харків, 2001. – 238 с.

111. **Нещадим М. І.** Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. І. Нещадим. – К., 2004. – 56 с.

112. **Николаев Ю. М.** К проблеме развития теории физической культуры / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 8. – С. 2–10.

113. **Николаев Ю. М.** Теоретико-методологические основы физической культуры : дисс. … доктора пед. наук : 13.00.04 / Юрий Михайлович Николаев. – СПб., 1998. – 351 с.

114. **Ничкало Н. Г.** Педагогічні і психологічні дослідження в Україні: проблеми і перспективні напрями / Н. Г. Ничкало // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – К., 2006. – С. 16–22.

115. **Образцов П. И.** Дидактика высшей военной школы : учеб. пособие / П. И. Образцов, В. М. Косухин. – Орел : Академия ФАПСИ, 2002. – С. 71–75.

116. **Ожегов С. И.** Словарь русского язика / С. И. Ожегов. – М. : Сов. энциклопедия, 1973. – 847 с.

117. **Окіпняк А. С.** Педагогічні умови формування професійних якостей у військовослужбовців-водолазів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Анатолій Сергійович Окіпняк. – Кам'янець-Подільський, 2004. – 227 арк.

118. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посібник / [Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І., Козаков В. А. та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.

119. Основи військової психології : навчальний посібник / [під ред. С. Д. Максименка]. – Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2002. – 532 с.

120. **Паляница Б. Н.** Влияние физической подготовки на боеспособность военнослужащих / Б. Н. Паляница, Ш. З. Хуббиев // Материалы учебно-методических сборов начальников кафедр физической подготовки и спорта ВУЗ МО СССР. – К. : СК МО СССР, 1988. – С. 26–38.

121. **Панюкова С. В.** Концепция реализации личностно ориентированного обучения при использовании информационных и коммуникативных технологий / С. В. Панюкова. – М., 1998. – 120с.

122. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / [Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

123. **Пешкова О. В.** Вступ до спеціальності (Фізична реабілітація) / О. В. Пешкова. – Харків : ХДАФК, 2007. – 147 с.

124. **Пилипенко Н.** Особливості мотиваційної сфери осіб з підвищеною тривожністю / Н. Пилипенко // Соціальна психологія. – 2006. – № 3. – С. 143–151.

125. **Поддубный А. Г.** Методика развития выносливости курсантов на начальном этапе обучения на основе учета энергетических возможностей мышечной деятельности / А. Г. Поддубный // Педагогіка,

психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Ермакова. – Х. : ХДАДМ, 2003. – № 4 – С. 46–54.

126. **Подласый И. П.** Педагогика : [учебник для студентов высших педагогических учебных заведений] / И. П. Подласый. – М. : Просвещение, Владос, 1999. – 432 с.

127. **Подласый И. П.** Педагогика. Процесс воспитания. Книга 2. / И. П. Подласый. – М. : «ВЛАДОС», 2003. – 422 с.

128. Положення про вищі військові навчальні заклади Збройних Сил України. Наказ міністра оборони України 21.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG9440.html.

129. **Польшин О. К.** Психологія саморегуляції в китайській і європейській науці і практиці / О. К. Польшин // Проблеми освіти : наук.-мет. збірник. – К. : Наук.-метод. Центр вищої освіти, 2004. – Вип. 38. – С. 274–280.

130. **Пономарев Н. А.** Философские основы физической культуры / Н. А. Пономарев. – Л. : ВДКИФК, 1982. – С. 14–15.

131. **Пономаренко О. А.** Методика визначення готовності випускників до виконання обов'язків офіцера тилу / О. А. Пономаренко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2006. – № 6. – С. 55–60.

132. **Праздников Г. А.** Болонский процесс в смысловом пространстве современного образования / Г. А. Праздников // Социологические исследования. – 2005. – № 10. – С. 57–62.

133. Психічні процеси : відчуття, сприймання, мислення, пам'ять, увага, уява, почуття // Загальна психологія ; під редакцією О. Скрипченка та ін. – К., 2005. – С. 101–265.

134. Психологічне супроводження військовослужбовців в діяльності за екстремальних умов / [Воронова В. І, Шевченко В. Є., Коршевнюк Д. О.,

Байбаєв Д. С., Кравченко Б. В., Галкін С. А., Малько І. В.] ; під ред. Г. В. Ложкіна. – Київ, 2003. – 145 с.

135. Психолого-педагогические основы деятельности командира / Дьяченко М. И., Осипенков Е. Ф., Мерзляк Л. Е. ; под. ред. И. Г. Павловского. – М. : Воениздат, 1978. – 295 с.

136. **Реан А. А.** Акцентуации личности и их изучение / А. А. Реан // Психология изучения личности : учебное пособие .– Спб. : Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 278 с.

137. **Редлих С. М.** Педагогическая модель формирования готовности будущих офицеров к лідерству / С. М. Редлих, А. В. Филинов, А. И. Тимошенко // Вестник ТГПУ. – 2006. – № 10(61). — С. 7–8.

138. **Ройлян В. О.** Формування професійних якостей майбутніх фахівців сухопутних військ в умовах реформування вищої військової освіти : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Володимир Опанасович Ройлян. – О., 2004. – 352 арк.

139. **Романчук В. М.** Изучение характерных недостатков организации физической подготовки курсантов пятых курсов технических военных учебных заведений / В. М. Романчук, Ю. А. Бородин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Ермакова. – Х. : ХДАДМ, 2004.– № 13. – С. 71–75.

140. **Романчук В. М.** Програма навчальної дисципліни «фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» для курсантів ЖВІ НАУ : навчальна програма / В. М. Романчук, С. В. Романчук. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2008. – 137 с.

141. **Романчук В.** Тренажі – нова форма фізичної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів технічного профілю [Електронний ресурс] / В. Романчук. – Режим доступу до ресурсу : www.nbuv.gov.ua/ Portal/Soc_Gum/MSNU/2007-t1/.../1-63.doc.

142. **Романчук В. Н.** Влияние ежедневных тренажей по физической подготовке на психологическую подготовленность и функциональное состояние курсантов технических ВВУЗов / В. Н. Романчук, С. В. Романчук //

Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / За ред. проф. С. Єрмакова. – Харків, 2007. – № 2. — С. 127–130.

143. **Романчук С. В.** Пошук шляхів підвищення мотивації офіцерів та курсантів військових навчальних закладів до занять військово-прикладними видами спорту / С. В. Романчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2005. – Вип. 9, Т. 3. – С. 143–147.

144. **Романчук С. В.** Причини, що знижують мотивацію курсантів ВНЗ до занять фізичною підготовкою і спортом / С. В. Романчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків : ХДАДМ, 2004. – № 16. – С. 14–20.

145. **Романчук С. В.** Формування мотивації до занять фізичною підготовкою і спортом курсантів технічних військових навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / С. В. Романчук. – Львів, 2006. – 24 с.

146. **Романчук С. В.** Формування позитивних мотивацій до занять спортивно-масовою роботою / С. В. Романчук // Фізична підготовка військовослужбовців : Матеріали відкритої наук.-метод. конф. – К., 2003. – С. 48–51.

147. Российская педагогическая энциклопедия. Т.1. / [под ред. В. В. Давидова]. – М. : Наука, 1993. – 586 с.

148. **Рубинштейн С. Л.** Понятие «характера» в психологии и психиатрии / С. Л. Рубинштейн // Вестник Московского университета : Серия «Психология». – 1979. – № 2. – С. 48–55.

149. **Рубинштейн С. Л.** Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 427 с.

150. **Савченко М. Ю.** Формирование личностной готовности учащихся девятых классов к профессиональному самоопределению : автореф. дисс. на

соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. Ю. Савченко. – Тамбов, 2006. – 24 с.

151. **Семиченко В. А.** Психічні стани / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-С, 1998. – 150 с.

152. **Симонов П. В.** Мотивированный мозг / П. В. Симонов. – М. : Наука, 1987. – 270 с.

153. **Сисоєва С. О.** Педагогічна творчість : [монографія] / С. О. Сисоєва. – К. : Книжкове видавн. „Каравела», 1998. – 150 с.

154. **Сисоєва С. О.** Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К. : Поліграф книга, 1996. – 406 с.

155. **Скирта Р.** Методика організації навчальних занять з легкої атлетики в системі спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Р. Скирта // Матеріали відкритої науково-методичної конференції «Фізична підготовка військовослужбовців», 29-30 квітня 2003р. – Київ, 2003. – С. 177–180.

156. **Скопинцов В. И.** Роль физической подготовки в формировании духовно-нравственной личности курсантов [Электронный ресурс] / В. И. Скопинцов. – Режим доступа к ресурсу : www.mce.su/archive/doc32686/rus.pdf.

157. **Сластенин В. А.** Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М., 1997. – 224с.

158. **Собянин Ф. И.** Культурологический подход в физкультурном образовании / Ф. И. Собянин, О. В. Трусова, И. А. Спивак, М. Г. Быченкова // Культура физическая и здоровье. – 2007. – № 4(14). – С. 20–23.

159. **Соловьев В. В.** Содержание и организация психолого-педагогической подготовки курсантов военно-инженерного вуза : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / В. В. Соловьев. – Ставрополь, 2004. – 149 с.

160. **Соловьева С. А.** Значение диагностики индивидуальных особенностей студентов вузов физической культуры для повышения качества их профессиональной подготовки / С. А. Соловьева, С.

М. Погудин, И. В. Долганова // Теор. и практ. физ. культ. – 1997. – № 12. – С. 36–40.

161. **Старчук О. О.** Фізична готовність майбутніх офіцерів як показник сформованості їх професійної компетентності /Старчук О.О.// Збірник наукових праць. Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка / гол. ред. кол. С.В. Ленков. – Вип. №16 – К.: ВІКНУ, 2008. – С. 250-255.

162. **Старчук О. О.** Базові компоненти методики формування фізичної готовності майбутніх офіцерів / Старчук О.О. // Збірник наукових праць №51 / гол. ред. Л.М. Романішина. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2010. – С. 96-100.

163. **Старчук О. О** Формування ситуації успіху у майбутніх офіцерів, як науково – педагогічна проблема / Старчук О.О., Кубіцький С.О. // Проблеми освіти №56. / гол. ред. І.О. Вакарчук. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – С. 13-16.

164. **Старчук О. О.** Фізична готовність майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності у загальній структурі їх військово-професійної діяльності / Старчук О.О. // Вісник Національної академії оборони України. / голова В.Г. Радецький. – К.: НАОУ, 2009. – Вип. 5(13). – С. 81–85.

165. **Старчук О. О.** Педагогічні умови формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі військово-професійної підготовки / Старчук О.О. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України 2010. – Вип. 3 / гол. ред. Л.М. Романишина. [Электронний ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/
e-journals/index.html

166. **Старчук О. О.** Стан фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності /Чабаненко Валерій Павлович, Старчук

Олександр Олександрович // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України 2010. – Вип. 3 / гол. ред. Л.М. Романишина.[Электронний ресурс]. – Режим доступа до ресурсу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/index.html

167. **Старчук О. О.** До питання аналізу проблеми формування фізичної готовності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки / Старчук О.О.// Тези доповідей науково-практичної конференції «Актуальні задачі фінансового психологічного, правового, топогеодезичного, радіотехнічного та лінгвістичного забезпечення підрозділів та частин Збройних Сил України»24 квітня 2009 року / Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2009. – С. 73.

168. **Старчук О. О.** Сучасний стан проблеми формування психологічної готовності військовослужбовців до діяльності в особливих умовах / Старчук О.О. // Тези доповідей XXXIII науково-практичної міжвузівської конференції присвяченій Дню університету 18 – 19 березня 2008 року / Житомирський державний технологічний . – Житомир: ЖДТУ – 2008. – С. 226.

169. **Старчук О. О.** Способы повишения физической подготовленности офицеров 1-2 возрастних групп/ Романчук В.Н., Романчук С.В., Старчук А.А. // Тези доповідей другої відкритої науково-методичної конференції «Фізична підготовка військовослужбовців» 9-10 січня 2004 року / Національний університет фізичного виховання і спорту України.– К: НУФВ і С, 2004. – С. 54–60.

170. **Степанюк Ю.** Ведичне знання про здоров’я людини як елемент культури здоров’я людини / Ю. Степанюк // Молода спортивна наука України. – Львів : ЛДІФК, 2004. – Вип. 8., Т. 4. – С. 329–332.

171. **Стефанишин В.** Теоретико-методичні основи організації професійно-прикладної фізичної підготовки студентів / В. Стефанишин, С. Козіброцький // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : збірник наукових праць. – Рівне : Редакційно видавничий центр

Міжнародного університету «РЕГІ» імені академіка Степана Дем'янчука, 2003. – Ч. І. – С. 105–109.

172. **Столяров В. И.** Концепция физической культуры и физкультурного воспитания (инновационный подход) / В. И. Столяров, И. М. Быховская,
Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 5. – С. 11–15.

173. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України) // Правові основи військового будівництва та військово-цивільних відносин : Збірник законодавчих актів України з питань національної безпеки та оборони. – К., 2005. – С. 755–831.

174. **Тарнопольський О. Б.** Питання впроваждення нейро-лінгвістичного програмування у викладанні іноземних мов / О. Б. Тарнопольський // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 1 (30). – С. 43–49.

175. **Твердохліб О.** Аналіз змісту й структури психосоматичних вправ Стародавньої Європи / О. Твердохліб // Молода спортивна наука України. – Львів : ЛДІФК, 2004. – Вип. 8., Т. 4. – С. 340–344.

176. **Твердохліб О.** Класифікація психосоматичних практик як різновиду фізичної культури / О. Твердохліб // Теор. і метод. фіз. вихов. – 2007. – № 10. – С. 7–12.

177. Теорія та організація фізичної підготовки військ : [підручник / під ред. Ю. О. Резнікова і В. М. Афоніна]. – Львів : ЛВІ, 2002. – 316 с.

178. **Тимошенко Б. М.** Рухові здібності людини і методика їх розвитку : Навчальний посібник / Б. М. Тимошенко, Т. М. Чередніченко. – Кам'янець-Подільського державного університету редакційно-видавничий відділ, 2007. – 284 с

179. **Томас А. Д.** О формировании мотивационной готовности студентов к будущей профессиональной деятельности / А. Д. Томас // Психология : Респ. наук.-метод. зб. – К. : Рад. Школа, 1984. – Вып. 23. – С. 85–93.

180. **Треков А. И.** Методика совершенствования работоспособности курсантов вузов как средство повышения их профессиональной готовности : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд.пед. наук : спец. 20.01.06 «Военное учение и воспитание, боевая и оперативная підготовка» / А. И. Треков. – Пермь, 2000. – 23 с.

181. **Тугуз Ф. А.** Формирование готовности будущих социальных педагогов к оказанию социально-педагогической поддержки молодой семье : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ф. А. Тугуз. – Майкоп, 2007. – 26 с.

182. Фізична підготовка у військових. Практичні рекомендації : навч.-метод. посібник / [В. М. Барков, В. В. Балишев, С. І. Глазунов, С. М. Жембровський, Д. О. Оленів, Є. О. Озеров, Г. І. Сухорада, Ю. С. Фіногенов]. – К. : НАОУ, 2005. – 280 с.

183. **Фіногенов Ю. С.** Напрямки реформування системи фізичної підготовки у Збройних Силах Російської Федерації / Ю. С. Фіногенов // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2005. – № 6–7. – С. 145–151.

184. **Фіногенов Ю. С.** Професіонацізація Збройних Сил України і деякі питання перебудови системи фізичної підготовки військовослужбовців /
Ю. С. Финогенов // Наук.-метод. конф. «Фізична підготовка військовослужбовців». – К. : НУФКСУ, 2003. – С. 40–43.

185. **Франкл В.** Человек в поисках смысла : сборник / В. Франкл ; [пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 367 с.

186. **Хазова С. А.** Психолого-педагогические условия организации аксиологического подхода в подготовке будущих педагогов [Электронный ресурс] / С. А. Хазова // Режим доступа : http://www.fan-nauka.narod.ru/2008-1.html.

187. **Цзен Н. В.** Психотехнические игры в спорте / Н. В. Цзен, Ю. В. Пахомов. – М. : ФиС, 1985. – 161 с.

188. **Чистихин А. А.** Структура и содержание специальной физической підготовки курсантов инженерных вузов Военно-Воздушных Сил : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / А. А. Чистихин. – Тамбов, 2007. – 22 с.

189. **Чугунов В. М.** Духовный потенциал военной безопасности государства : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра филос. наук / В. М. Чугунов. – М., 1998. – 50 с.

190. **Шайхуллин Т. Д.** Методика комплексного применения средств физической подготовки для повышения уровня работоспособности летчиков-инструкторов армейской авиации / Т. Д. Шайхуллин // Ученые записки. – 2009. – № 6(52). – С. 93–98.

191. **Шалаев И. К.** Методика изучения уровня профессионализма педагогов-воспитателей / И. К. Шалаев // Классный руководитель. – 2005. – № 5. – С. 72–77.

192. **Шевченко О. А.** Специальная направленность поэтапного формирования физических качеств военных специалистов ПВО сухопутных войск [Электронный ресурс] / О. А. Шевченко. — Режим доступа к ресурсу : http://lib.sportedu.ru/books/xxpi/2007n1/p161-167.htm.

193. **Шевчук Е. С.** Формирование нравственной готовности к труду у старшеклассников средствами художественной литературы (в процессе взаимодействия школы и библиотеки) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук / Е. С. Шевчук. – К., 1989. – 24 с.

194. **Шейченко В. А.** Развитие научных взглядов о физической готовности человека к деятельности / В. А. Шейченко. – Санкт-Петербург : ВИФК, 1996. – 369 с.

195. **Щедрин Ю. Н.** Краткая характеристика принципов развития лидерских качеств у курсантов в процессе занятий физической подготовкой и спортом / Ю. Н. Щедрин // Педагогические проблемы профессионального

совершенствования специалистов по физической культуре и спорту. – СПб. : Министерство образования Российской Федерации, 2002.– С. 53–56.

196. **Щедрин Ю.Н.** Развитие лидерских качеств у курсантов военно-учебных заведений в процессе физкультурно-спортивной деятельности : автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. пед. наук / Ю.Н. Щедрин. – СПб., 2003. – 49 с.

197. **Щербаков В. Е.** Физическая подготовка как системообразующий фактор педагогической системы формирования профессионально значимых качеств курсанта вуза системы МВД [Электронный ресурс] / В. Е. Щербаков, Б. Е. Железовский. – Режим доступа к ресурсу : old.sgu.ru/.../it.../ Shcherbakov_V.E.,Zhelezovskiy_B.E._3.doc.

198. **Ягупов В. В.** Актуальні проблеми підготовки військових фахівців у контексті європейської інтеграції системи вищої освіти / В. В. Ягупов // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київ. нац. Ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ : [б. в.], 2006. – Вип. 2. – С. 184–193.

199. **Ягупов В. В.** Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Василь Васильович Ягупов. – К., 2002. – 432 с.

200. **Ягупов В. В.** Педагогіка : [навч. посібник] / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

201. **Ядов В. А.** Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальності / В. А. Ядов. – М. : Добросвет, 1999. – 596 с.

202. **Ярещенко О. А.** Обґрунтування змісту і організації спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України : дис. кандидата наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / О.А. Ярещенко. – Харків, 2008. – 226 с.

203. **Ярещенко О. А.** Особливості впливу психомоторних здібностей курсантів на спеціальну фізичну підготовленість / О. А. Ярещенко //

Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за редакцією проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2007. – № 12. – С. 161–163.

204. **Bettelheim B.** Die Geburt des Selbst. – Frankfurt: Fischer, 1984. – 344s.

205. **Baldi K. A.** An overview of physical fitness of female cadets at the military academies // Milit. Med. – 1991. Vol. 156. – No 10.– P. 537–539.